

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici, Miscellaneorum Observationum Libri quatuor

Petit, Pierre

Trajecti ad Rhenum, 1682

Liber Secundus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13245

PETRI PETITI,
PHILOSOPHI & MEDICI,
MISCELLANEARUM
OBSERVATIONUM
LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

*De Poëmate Homeri, quod Margites inscriptum.
quid Margites significet: loca Platonis & Ari-
stotelis de eo plane dissentanea & contraria. Ve-
terum audacia in detorquendis aliorum dictis atque
interpolandis.*

Nemo est paulo humanior, qui non Margitem
inter Homeri poëmata sapius ab antiquis ci-
tatum meminerit: Plato quidem hujus non-
nulla affert in Alcibiade 2. sive de Voto: Aristo-
teles in libris Moralium & in Poëtica: Plutar-
chus in Demosthene refert ab eo oratore vocatum eo nomine
Alexandrum per contumeliam: quod & Harpocratio testa-
tur. Sed & Dio Chrysostomus oratione 53. de Homero, sic hu-
jus

jus poëmatis mentionem fecit : Γέγραφε ἢ καὶ Ζήνων ὁ Φιλό-
 σοφος εἰς τὴν Ἰλιάδα, καὶ τὴν Ὀδυσείαν, καὶ περὶ τῆς Μαργί-
 τίτις δὲ δοκεῖ γὰρ καὶ τὸ τοιοῦτον ποίημα ὑπὸ Ὀμήρου γεγονέναι
 νεώτερου καὶ ἀποπειρωμένου ἢ αὐτῆς φύσεως πρὸς ποιήσιν.
 i. Scripsit autem & Zeno philosophus, & in Iliadem & in Odyf-
 seam, & de Margite. Videtur enim & hoc poëma ab Homero
 esse factum adhuc juniore, atque suam explorante naturam ad
 poësim. Omnes autem consentiunt, jocosum fuisse id poë-
 ma, hocque consilio propositum, Margiten in exemplum
 extremæ fatuitatis, ut haberent, qui comœdias scribere
 vellent, quod in eo genere imitarentur. Scilicet Homerus,
 ut in aliis tragicæ virtutis, sic in isto comici generis spe-
 cimen dare voluit. Ita Aristoteles in Poëtica cap. 4. Ὡς περ
 ἢ καὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιήσῃς Ὀμηρος ἦν, ἔτω καὶ τὰ τῆς
 κωμωδίας χήματα πρώτῃ ὑπέδειξεν, οὐ φόγον, ἀλλὰ τὸ γε-
 λοῖον δραματοποιήσας. ὁ γὰρ Μαργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὡς περ
 Ἰλιάς καὶ Ὀδυσεία πρὸς τὰς τραγωδίας, ἔτω καὶ ἔτῃ πρὸς
 τὰς κωμωδίας. i. Quemadmodum autem & in gravibus maxi-
 me poëta fuit Homerus, sic & comœdia figuras primus submon-
 stravit: non vituperationem, sed ridiculum dramate comple-
 èns. Nam Margites proportionem habet, ut Ilias & Odysea
 ad tragœdias, sic & ipse ad comœdias. Hoc igitur nomine
 ἀνοήτης vocabant. Hesych. μαργίτης, μωρός τις, ὅς μὴ εἰδὼς
 μίξιν γυναικὸς, καὶ γυνὴ προτρέπει αὐτόν. Margites fatuus
 quidam, qui nec uxore uti sciret, & id a muliere docendus es-
 set. Dio Chrysostomus orat. 66. Οὐ πολὺ γὰρ ἂν εἴη τῆς Μαργί-
 τίτου σοφώτερος, ἀγνοοῦντος, ὅτι χερὶ γήμαντα χεῖρας τῆ
 γυναικί. Haud multo utique esset Margite sapientior, qui du-
 cta uxore, nesciebat ea uti oportere. Lucianus item pro hebe-
 ti & fatuo accipit in Hermitimo, sive de Sectis: Ὁ εἶς ὅπως
 αὐθις ἔξαπαλᾶς με, καὶ ἔ λέγεις ἰάληθες, ἀλλ' ὄνει Μαργίτη
 διαλέγεσθαι. i. Vide obsecro; ut iterum me decipis, neque
 verum sermonem exponis, sed existimas te cum Margita quo-
 riam insulso & stupido verba facere. Harpocratio in hac voce:

Καὶ

Καὶ Μαρσύας ἐν πέμπτῳ τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου ἰσορεῖ λέγων, Μαργίτην ὑπὸ Δημοδένους καλεῖσθαι τὸν Ἀλέξανδρον· ἐκάλει δὲ τὸς ἀνοήτους ἔγω, διὰ τὸν εἰς Ὅμηρον ἀναφερόμενον Μαργίτην.

i. Et *Marsyas* in quinto *historiarum de Alexandro*, hunc a *Demosthene Margitem nuncupatum* ait, quo nomine stultos vocarent, *dieta appellatione ab isto*, qui ad *Homerum* refertur, *Margite*. Quidam nominis originem deducunt a μη, & ἔργον quod nulli muneri, nulli officio obeundo esset idoneus.

Ex his patet nomen hoc de fatuis usurpari solitum. Verumtamen *Plato* citato loco aliter accipit; neque hominem stolidum ibi ab *Homero* descriptum censet, sed pravum qui multa quidem sciret, sed κακῶς, hoc est, in malum, quod male scientia uteretur. Hæc autem ex eo carmine verba affert: Ὡς συμβαίνειν μοι δοκεῖ καὶ ἐνταῦθα τὸ τῷ ποιητῷ, ὃ λέγει καληγορῶν που τινός. ὡς ἄρα πολλὰ μὲν ἠπίσατο ἔργα, κακῶς δὲ φησὶν ἠπίσατο πάντα. i. Huic certe convenire videtur illud poëta carmen, quo quemdam vituperans inquit; multa quidem noverat: sed male noverat omnia. Et paulo post cujus poëtæ ea verba, & de quo declarans, subdit: Οὐ γὰρ δήπου Ὅμηρον γε τὸν σοφώτατον τε καὶ θειότατον ποιητὴν ἀγνοεῖν δοκεῖς, ὅτι οὐχ οἶοντε ἦν ἐπίσαθαι κακῶς. ἐκεῖν δὲ γὰρ ἔστιν ὃ λέγων τὸν Μαργίτην κολλὰ μὲν ἐπίσαθαι, κακῶς δὲ πάντα ἐπίσαθαι. Tum poëtæ sententiam hunc in modum declarat: Ἀλλ' ἀνίτηται, αἶμαι, παράγων τὸ κακῶς μὲν, ἀντὶ τῷ κακῶς. τὸ δὲ ἠπίσατο, ἀντὶ τῷ ἐπίσαθαι. γίνεταί οὖν σιγηθέν ἔξω μὲν ἰσόμετρος. ἔστι δὲ ὅτι βούλεται, ὡς πολλὰ μὲν ἠπίσατο ἔργα, κακὸν δὲ ἦν αὐτῷ ἐπίσαθαι ταῦτα πάντα. Unde infert mox, pravo ingenio fuisse hunc hominem & malum, qui scientia in propriam dedecus ac perniciem abutere-tur. Δῆλον οὖν ὅτι εἶπερ ἦν αὐτῷ κακὸν τὸ πολλὰ εἰδέναι, φαῦ-λίστις ὢν ἐλύγχανεν, εἰπὼρ γε πιστεύειν δεύλοῖς προειρημένοις λό-γοις. i. Quæ sic Latine *Ficinus* vertit: Neque enim *Homerum* divinissimum sapientissimumque Poëtam ignorasse putes, quod scire male impossibile sit: ipse enim est, qui in-

quit,

quit, Margitem multa quidem scire, male autem scire omnia. Sed enigmatè sensum occultat, ut arbitror, male pro malum ponens, scit autem pro scire: unde compositio quadam extra carminis mensuram conficitur. Quod vero senit, hoc est: multa quidem scivit, sed malum ipsi fuit, hæc omnia scire. Patet igitur quod si erat illi malum multa scire, ipse quoque malus erat, si qua fides iis quæ superius dicta sunt, adhibenda est. Hæc est igitur Platonis interpretatio, quæ quam diversa ab aliorum sensu abeat, palam est. Nam alii ἀνόητον, hoc est, recordem & fatuum, Margitis nomine intelligunt; Plato multa edoctum, quod est ingenii, sed cui scientia in malum verteret, quod ea ob ingenii pravitatem male uteretur.

Ceterum non mihi persuadet Plato, ænigma subesse ullum iis quæ affert, Homeri verbis: neque hunc tantum artificem alio fine dixisse κακῶς ἠπίσταλο, pro κακὸν ἢν ἀνίσταται ἀδαι quam ad sensum involvendum. Pace tanti Philosophi dicam, nimis hoc quidem loco, mihi acutus videtur Plato: plus adeo in verbis Homeri sapere, quam ipse Homerus. Quod autem negat fieri posse, ut quisquam male aliquid sciat; idque Homerum potuisse ignorare; nihil aliud est, quam, quod vulgo dicitur, nodum quærere in scirpo. Hoc quod Plato dicit fatemur esse verum de scientia simpliciter dicta, quam demonstratio parit ex primis & propriis principiis aliquid concludens. quo pacto qui aliquid scit, scit bene & simpliciter: non autem male. ceterum est alius modus sciendi imperfecte. Ut si quis noverit triangulum isosceles habere tres angulos æquales duobus rectis, & putet hoc illi inesse, qua est isosceles, neque aliam hujus rationem videat; hic non est plane ignarus hujus quod isosceli convenit: scit igitur quodammodo, sed male, quia per accidens. Non enim isosceli, sed triangulo ipsi primo & per se id competit neque isosceli proinde, qua est isosceles, sed qua est triangulum. Quam multa
porro

porro ejusmodi incidant adversa scientiam quærentibus, declarat ex professo *Aristoteles* in libris *ὑσέρων ἀναλυτικῶν*. Ibi expresse duplicem sciendi modum distinguit; Unum eorum qui sciunt aliquid *ἀπλῶς*: alterum, eorum qui sophisticò modo & per accidens. *Ἐπίστανται δὲ οἰόμεθα ἕκαστον ἀπλῶς, ἀλλὰ μὴ σοφιστικὸν τρόπον, τὸν κατὰ συμβεβηκός, ὅταν τὴν αἰτίαν οἰόμεθα γινώσκειν. &c.*

Patet igitur frustra esse *Platonem* sua ista tam arguta & subtili interpretatione *Homeri* verborum: non solum quia ex falsa hypothesis, quod unus tantum sit modus sciendi, accurate scilicet atque *ἀπλῶς*: quod falsum esse ostendi; sed etiam quia ridiculum est ad exactam intelligendi ac loquendi normam poetarum dicta exigere, qui profecto res ad vivum, quod ajunt, unguem non refecant, sed in plerisque populariter loqui amant. Et de *Platonica* verborum *Homeri* interpretatione hæctenus.

Venio ad *Aristotelem*, qui & ipse de *Margite* versus *Homeri* affert lib. 6. *Moral. ad Nicomachum* cap. 7. & libro 5. *Moral. ad Eudemum* cap. 7. hos scilicet,

*Τὸν δ' οὐτ' ἄρ' σκαπίλλου θεοὶ τίσαν οὐτ' ἀροτῆρα,
Οὐτ' ἄλλως π σοφόν.*

hoc est,

*Is nec fossor erat, nec erat robustus arator,
Aut alia re aliqua sapiens, nec numina Divum
Concessere.*

Qui versus pulchre eorum opinioni quadrant, qui *Margitem* ut fatuum carmine illo *Homeri* traductum volunt. Quam omnium fere, qui ejus Poëmatis mentionem fecere, communem fuisse sententiam docui. At vero *Aristoteles* longe aliter hæc verba accipit. Qui tantum abest ut ullam subesse his stultitiæ aut inertiae exprobrationem agnoscat, ut sublimioris & simpliciter dictæ sapientiæ in eo viro commendationem intelligat. Quæ cum expositio immane quantum ab aliorum sensu discrepet, ipsamet
ejus

ejus verba adscribere opere pretium duxi: Τὴν δὲ σοφίαν ἐν
 ταῖς τέχναις, τοῖς ἀκριβεστάτοις πρὸς τέχνας διπλοδομῶ, οἷον Φειδίαν, λιθορ-
 γῆν σοφὸν καὶ Πολύκλειτον, ἀνδριαντοποιόν. ἐνταῦθα μὲν οὖν οὐχὲν ἄλλο ση-
 μαίνοντες πρὸς σοφίαν; ἢ ὅτι δρῆτὴ τέχνης ἐστίν. εἶναι δὲ πῶς σοφὸς οἰόμεθα
 ὅλως οὐ κατὰ μέρος; οὐδὲ ἄλλοι ἢ σοφὸς ἄσπερ Ὀμηροῦς Φησιν ἐν τῷ
 Μαρζαίτῃ.

Τὸν δὲ οὐτ' ἀρ' σκαπτήρος &c.

i. Sapientiam autem in artibus attribuere illi consuevimus, qui
 in iis sunt consummatissimi. Unde Phidiam sapientem mar-
 morarium, Polycletum statuarium sapientem dicimus, nihil
 aliud hic sapientiae nomine, quam artis ipsius virtutem signifi-
 cantes. Caterum esse alios quosdam omnino, non ex parte sapien-
 tes, existimamus, neque alia aliqua in re sapientes: quemad-
 modum inquit Homerus in Margite:

Is neque fossor erat &c.

Ibi namque de mentis habitibus disputans, inter quos pri-
 mum sapientia sibi vindicat locum. modo late hanc usur-
 pari docet & secundum quid, de artis cujusque perfectione
 & cum additione, ut cum aliquem sapientem architectum
 aut sculptorem dicimus: modo simpliciter, de iis qui altio-
 rem rerum omnium scientiam professi non ea modo, quæ
 ex principiis sequuntur, sed etiam ipsa principia acute vi-
 dent. Quales non in aliquo genere sapientes, ut sapientes
 geometras, medicos, astronomos, architectos, sed simpli-
 citer sapientes sciscit, utpote qui supra hominem mente as-
 surgant, quæ humana sunt, parum curantes, quæren-
 tesve: sed, ut ibi habet; Περιττὰ, καὶ θαυμασὰ καὶ χαλε-
 πὰ, καὶ δαιμόνια. Excellentia, & admiranda, ardua &
 plane divina. Sic autem sapientem proprie sumptum defi-
 nit: Δεῖ ἄρα τὸν σοφὸν μὴ μόνον τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν εἰδέναι, ἀλ-
 λά καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἀληθεύειν, ὡς εἴη ἂν ἡ σοφία, νοῦς καὶ
 ἐπιστήμη, καὶ ὡσπερ κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμη τῶν τιμιωτά-
 των. Sapientem igitur non solum ea, quæ ex principiis nexa sunt,
 sed & circa principia ipsa verum dicere oportet. Quare sapientia
 erit

erit intellectus & scientia, ac quasi caput habens scientia rerum præstantissimum.

Ergo hujus mentis præstantiæ & sublimitatis, quæ meliorum sibi rerum conscia nulli se arti, aut particulari disciplinæ addici patitur, exemplum *Margitem Homericum* proponit ex citatis supra versibus: propterea quod *Homerus* hunc neque fossorem fuisse, hoc est fodiendi peritum, neque aratorem, neque ἄλλως τι σοφόν, aliqua in re particulari sapientem. Sane enim hunc sensum verborum series & contextus præfert. Sed & *Eustratius* in commentario ad hunc locum, ita exponit, Παράγει δ' εἰς μαργίτην τῷ εἶναι τὸν ὅλως σοφόν, καὶ τινὰ πόησιν, Μαργίτην, ὀνομαζομένην, Ὀμήρου &c. & paulo post; εἰπὼν οὖν ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι Ἰῶν κατὰ τέχνας σοφῶν λεγομένων ἕκαστος λέγεται σοφός, ὡς ἀρετὴν ἔχων ἐν τῇ τέχνῃ αὐτῷ καθ' ἑαυτὴν καὶ κατ' αὐτὴν εὖ, καὶ λέγεται οὐ καὶ τι σοφός· ἵνα δείξῃ ὅτι οὐ τοιαύτη ἔστιν ἡ σοφία, ἢ νῦν παρ' αὐτῶν λεγομένη, ἐπάγει ὅτι οἰόμεθα Ἰωνας σοφὸς ὅλως, οὐ κατὰ μέρος, οὐδὲ ἄλλο τι σοφός, ἢ τοι κενός, καὶ οὐ πῆ καὶ κατὰ τι σοφός. τί δὲ δηλοῖ αὐτῷ εἰ ταῦτα τὸ ὅλως καὶ κατὰ μέρος, εἴρηται μὲν ἤδη ἰκανῶς, ὡς ἐνῆν. ὁ δὲ Ὀμηρὸς λέγων ἐν τῷ Μαργίτῃ, τὸν δ' οὐτ' ἄλλως τι σοφόν· περὶ σοφοῦ λέγει ὅλως οὐ καὶ κενός, σοφῶν. Quæ Latine ita sonant: *Dari autem omnino sapientem, testimonio Homericis constat, in carmine, quod inscribitur Margites &c. rursus paulo post: Postquam dixit Aristoteles eorum, qui circa artes sapientes nominantur, unumquemque dici sapientem, quod virtutem in ea quam exercet arte, qua bene secundum eam agat, habeat, atque hunc dici secundum quid sapientem; ut ostendat non se de tali nunc sapientia loqui, addit: arbitramur quosdam esse plane & ex toto sapientes, non autem ex parte, neque aliqua in re sapientes: quid autem velit his verbis ὅλως καὶ κατὰ μέρος, dictum jam est sufficienter pro captu. Porro Homerus, quæ in Margite habet: Τὸν δ' οὐτ' ἀρ' σκαπτήρα &c. de sapiente dicit, eo scilicet, qui plene sapientiam possidet, & proprie est sapiens.*

F

Nemini

Nemini igitur, ex his quidem verbis, non manifestum arbitror hac *Aristotelis* interpretatione, non modo non fatuum, sed etiam plane & excellenter sapientem effici *Margiten* illum, quem ceteri auctores Græci in exemplum Socordiae extremæ, ad ridendum proponi ab *Homero* concorditer statuunt. Et hoc quis non obstupescat in re haud sane obscura, neque difficili, tam ab aliorum sensu remotam *Aristoteli* placuisse sententiam, quæ non minus communi expositioni pugnet, quam album nigro; & fatuitati sapientia? Mihi quidem id non modo mirandum, sed prope etiam incredibile videtur, tametsi allatis verbis cum *Aristotelis*, tum *Eustratii* satis aperte demonstratum videri possit. Sed tamen non credo. Quid igitur est quod ad hujus difficultatis explicationem certius dici possit? Sic existimo *Aristotelem*, & alios superioris ordinis philosophos, in citandis Poëtarum, & aliorum extra chorum philosophicum scriptorum locis, parum de ipsorum curasse sententia; unum hoc in iis spectasse, quam apte ad ea quæ ipsi agebant, verba sequerentur. Videns igitur *Aristoteles* non male his poëtæ verbis exprimi primarii & consummati sapientis animum ulli se minori disciplinæ, & studio particulari addici impatientem; sed tanquam e sublimi specula artes minores atque humana cuncta despicientem, titulosque & appellationes inde natas aspernantem; non dubitavit hæc ipsa verba ac versus bonos, ab ignavo & stolido homuncione, quem ibi ab *Homero* depictum non ignorabat, transferre ad suum sapientem: eadem prope licentia qua poëtæ παραδοί, aliorum versus a seriis ad ridicula argumenta detorquere soliti: inde nomen adepti, quod præter rem seriam propositam, ludicra alia subinferrent. Nempe id genus ita dictum, quod esset tanquam epirrhemma, aut parabasis, παρὰ τὴν γνησίαν ᾠδὴν, ut *Scaliger* exponit lib. 1. *Poetices*, cap. 42. discrimen tantum in termino, quod illi a serio ad ridiculum: *Aristoteles* vice versa a

ridicula persona, ad gravem & divinam, *Homericum* transtulit carmen. Nec multum dispar eorum ratio, qui de versibus alicujus poëtae hinc inde particulatim e corpore priore avulsis, in alium autem sensum reconcinnatis centones faciunt. Ut si aliis ab *Homero* excerptis pluribus locis, cetera *Aristoteles*, quæ ibi sapienti assignat, exprimere voluisset.

Quod autem hoc modo *Homeri* & aliorum poëtarum verbis abuti aliquando *Aristoteles* a philosophi gravitate haud alienum putaverit, aliud apud eundem habemus exemplum, insigne, & pridem a me animadversum, in primo librorum *de Republica*, cap. 2. ubi initia humanæ societatis ac civitatum tradit. Postquam enim feminam natura a servo esse disjunctam docuit, remque domesticam primum ex duplici consociatione tanquam elementis constare docuit; una quidem viri & uxoris, altera heri & servi, ad priorem societatem hunc versum *Hesiodi* trahit ex poëmate *ἔργα καὶ ἡμέραι*,

Οἶκον μὲν πρῶτα, γυναῖκα τε, εὐνῶν ἀπολήρα.

Et *γυναῖκα* accipit pro conjugata, præter sententiam *Hesiodi*, qui versu sequenti ancillam se intelligere, non autem uxorem expresse declarat:

Κλητὴν ἔ γαμείην, ἥτις καὶ εἶσιν ἔπολλο.

hoc est,

Domum quidem primum, faminamque bovemque aratorem,

Famulam, non nuptam, quæ boves sequatur.

Itaque hunc versum *Muretus*, ut ab *Aristotelis* proposito alienum & suppositum expungendum putabat, quod in animum non induceret, tatum philosophum potuisse aliquid citare *Hesiodi*, contra mentem *Hesiodi*. Sed eruditissimus *Graevius*, in *Lectiōibus Hesiodicis*, *Aristotelis* morem acute perspiciens, scrupulum omnem prudentissima hacce animadversione sustulit: *Aristoteles* quidem in *Oeconomicis* & *Politi-*

cis γυναικᾶ sumpsit pro uxore, non vero κλήην, ut viri doctissimi affirmant. Nec judicandum est philosophorum principem Hesiodi mentem non habuisse exploratam: Sed potius eum hunc versum suo voluisse accommodare instituto, ut sæpe solent philosophi.

Ceterum non solus Aristoteles, sed & alii philosophi sic abusi interdum aliorum dictis usque adeo, ut etiam versus interpolare non dubitarent: immo vero & proverbia, in vitis omnibus in placitum sibi sensum detorquerent, quo nihil insolentius videatur. Fuit vetus parœmia versiculo hocce celebrata,

Τίς πατέρ' αἰνήσει, εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί;
 Quis patrem laudet, nisi infelices liberi?

Quo significatur eorum esse majores laudare, virtutes & facta eorum jactare, qui nihil in se habent ipsi commendabile, quo se ab infelicissimis distinguant. Extremæ quippe infelicitatis, a bonis prognatum, nullam generis notam reddere. Tales igitur propriæ sibi conscii miseriam, a stirpe solatium petentes majores laudare non cessant. At vero Chrysippus philosophus, is qui Stoicorum porticum fulcire dictus est, vir magnus ad id respiciens, quod naturæ magis consentaneum est, ut virtus parentum in posteros transeat, versiculum hoc modo interpolabat,

Τίς πατέρ' αἰνήσει, εἰ μὴ εὐδαίμονες υἱοί;
 Quis patrem laudet, nisi felices liberi?

Quo nomine a Dionysodoro Træzenio reprehensum testatur Plutarchus in Arato. Quamobrem Eustratius omnino de verbis Aristotelis erravit, putans Homerum plane ut contextus Aristotelis sonat, de viro perfecte erudito & sapiente, hos versus fecisse. Sed & Plato peccavit, hominem non stultum quidem, sed male ingenio suo utentem ratus induci his versibus; cum eorum, quos initio citavi, auctorum, atque ipsiusmet Aristotelis testimonio in Poëtica,

con.

constet, ridiculæ personæ, & comici dramatis specimen fuisse *Homeri Margiten*. Aliquem enim multa malo suo didicisse, non est materia risus, sed miserationis.

CAPUT II.

Quorundam Galeni librorum inscriptio mutila, ex Philopono suppletur.

EXstant Galeni libri hoc titulo, *περὶ τῶν προσδοκῶν τόπων*, hoc est, *de locis affectis*: Ita enim interpretes vertunt; Barbari, *de Ingenio*; Rabbi *Moses* in *Aphorismis*, *scientiarum libros* vocat. In quo sibi aquam hæere *Hieronymus Mercurialis* ingenue fatetur, lib. 3. *Var. lectionum*, nec se videre rationem, nec divinare posse ejusmodi appellationis. Mihi vero (ut obiter dicam) hæc ratio esse videtur, quod *Galenus* in iis libris methodum tradit, quæ ex necessariis signis, quæ Græci *σημεία*, Medici *παθολογικὰ* vocant, quæ corporis intus particula laboret, dignosci possit: ejusmodi enim methodus scientiam parit, quippe certam & necessariam cognitionem ex signis alicui parti propriis. Qua etiam causa impulsæ Arabes videntur, ut ea volumina, ab ingenio inscriberent; quod præstantissimum humanæ rationis opus *ἀπόδειξις* arbitrentur. Quemadmodum & Rabbi ille *Moses* hanc ipsam tractationem *scientiarum libros* vocasse non immerito existimetur, quod *Galenus* in eo opere potissimum, philosophi partes egregie impleat: qui in aliis vix censuram *Avicennæ* effugiat, arguentis eum, *de ramis quidem gustasse multum, radices autem ignorasse scientiæ*. Existat hæc censura in libro ejus nono, de *Natura animalium* cap. 1. Et hæc, ut

dixi, obiter quidem, nec abs re tamen: nunc quamobrem titulum eorum librorum, quem excusi omnes codices præferunt, mutilum existimem, dicam.

Cum Joannis Grammatici, qui & Philoponus dicitur, libros *disputationum contra Proclum, de Æternitate Mundi* legem, incidi in quendam locum ubi Galenum citat ἐν τῇ διαγνωσικῇ, nempe in solutione nonæ dubitationis; Verba ejus hæc sunt: Τέταρτον, τὴν μήτραν ζῶον εἶναι Πλάτων ὑπέληφεν ὅπερ ὡς ἔστι ψεῦδος, ἰκανῶς ἐν τῇ διαγνωσικῇ τῷ Γαληνῷ ἀποδέδεικται. i. Quarto: uterum muliebrem esse animal Plato existimavit: quod esse mendacium, abunde in *Diagnostica a Galeno demonstratum est*. Eo loco Philoponus aliquod Platonis opiniones παρακεινδυνευμένως, ut ipse autumat, falsas recenset adversus Proclum, de quorundam divini ejus philosophi verborum sententia nimis anxium, eaque loca dedita opera interpolantem, ne magistrum alicubi errasse cogeret fateri, tanquam hic ἀναμάρτη! fuisse. Hos inter errores Platonis hunc etiam notat, quo uterum muliebrem, in Timæo, alterum esse animal in animali disputat, propria cupiditate incitari, & dum vehementius indignatione oberrat, gravium morborum causas mulieribus afferre. Αἱ δὲ ἐν ταῖς γυναιξὶν μήτραι τε καὶ ὑσέξαι λεγόμεναι, δι' αὐτὰ ταῦτα, ζῶον ἐπιθυμητικὸν ἐὼν τῆς παιδοποιίας, ὅταν ἀκχερον παρὰ τὴν ὄραν χρόνον πολὺν γίνηται, χαλεπῶς ἀγανακτοῦν φέρεται, καὶ πλανώμενον πᾶντὴ κατὰ τὸ σῶμα, τὰς τῆς πνεύματι διεξόδους ἀποφράττον, ἀναπνεῖν ἐκ ἐῶν, εἰς ἀπορίας τὰς ἐχάτας ἐμβάλλει, καὶ νόσους παντοδαπὰς ἄλλας παρέχει. i. Ea pars qua in mulieribus uterus & vulva nuncupatur, cum sit animal prolem generare cupiens, si intempestive diuque infructuosum fuerit, succensens ægre fert, erransque per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, nec respirare sinens, in extremam anxietatem dejicit, ac morbos alios complures creat. Cœpi igitur mecum cogitare, num quod Galeni opus exstaret titulo τῆς διαγνωσικῆς, sed non diu cogitandum fuit; nul-

lum

lum enim hujusmodi exstare, aut a Galeno fuisse conscriptum satis constat, præter quidem hos περιπεπονθέντων τόπων libros. Quare statim suspicio animum percussit, non alios a Philopono ibi intelligi, hoc præsertim argumento, quod Galenus in sexto eorum librorum, modo allata Platonis verba adscribit de utero muliebri, ad hoc, ut falsam esse opinionem doceat. Ex quo quidem conjectare licet hanc fuisse integram eorundem voluminum inscriptionem in bonis libris, quos Philoponus viderat; Περι τῆς διαγνωστικῆς μεθόδου τῶν πεπονθέντων τόπων, sive πασχόντων. i. De Methodo dignoscendi locos affectos, supple, corporis humani. Et perquam verisimile est voluisse Galenum ut libros θεραπευτικῆς μεθόδου; sic & libros διαγνωστικῆς μεθόδου τῶν πεπονθέντων τόπων, suo nomine apud posteros exstare. Confirmat hanc conjecturam Galenus ipse statim initio eorum librorum: Οὐ πόσον ἰδὲ οὖν τι τὸ πρὸς τὰς ἰάσεις ἔστι χρήσιμον, ἐκ τῆς ἰατρικῆς γνώσεως (supple διαγνωστικῆς τῆς κατὰ τόπους παθῶν) ἐν τῇ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου πραγματείᾳ δηλεῖται· νυνὶ δὲ μένον, ὅπως ἂν τις διαγνώσκῃ τὰ πάσχοντα μέρη πρόκειται σκοπεῖν. Totum Galeni locum ab initio Latine adscribere placeat: Non solum recentiores Medici: sed veterum quoque non pauci, corporis particulas, locos nominare consueverunt: ac quam diligentissime affectus ipsis evenire solitos, dignoscere studuerunt: propterea quod pro locorum differentia, curationem quoque variari contingit. Sed quam utilis ad curationem sit hujusmodi notitia, in eo libro, quem de curandi via & ratione conscripsimus videre est. Nunc vero, quomodo affecta particula possint discerni, explicare duntaxat proposuimus. His verbis clare Galenus suum in iis libris propositum declararat; nempe velle se rationem tradere, qua quis certis indiciis partes affectas dignoscatur, non de ipsis partibus, considerare. Unde aliud pro eadem conjectura argumentum sumitur. Quippe non de ipsis partibus affectis ibi agit Galenus: sed de modo & ratione discernendi, quæ particu-

la, quoque in morbo affecta sit. Ergo non Περὶ πεπονθό-
 τον λόπων, sed περὶ διαγνώσεως, vel διαγνωστικῆς μεθόδου
 τῶν πεπονθότων λόπων inscribi ii libri debuerunt. Hincque
 etiam non immerito aliquis suspicetur, mutilatum eadem
 ratione Philoponi locum illum, quo Galenum citat, ac sic le-
 gendum; ἐν τῇ διαγνωστικῇ μεθόδῳ τῶν πεπονθότων τόπων.
 Nisi potius dicendum est, hunc non nisi priora tituli verba
 brevitatis causa posuisse, quod satis ex hoc initio, opus
 istud Galeni singulare designatum putaret.

C A P U T III.

*Eadem opera Galeno in libri alterius inscriptione
 commodata.*

Uspicor & titulum libri Galenici, Ὅτι τὰ τῆς
 ψυχῆς ἢ ἐπιταί τῇ τῆ σώματι κείνῳ. Quod animi
 mores sequantur temperamentum corporis: non
 esse integrum. Quis credat Galenum virum
 spectatæ probitatis & prudentiæ, & quod ca-
 put est, in libris philosophorum, atque in primis Platonis non
 perfunctorie versatum, id sibi argumenti usquam propo-
 sisse ad scribendum, quo maximum universæ moralis di-
 sciplinæ principium, liberum scilicet arbitrium, unaque
 philosophiam funditus iret eversum. Nam si mores animi
 simpliciter & citra exceptionem nativam corporis indol-
 lem ac temperamentum sequuntur, non video quid pro-
 sint præcepta sapientiæ, & leges quæ corporis naturam mu-
 tare non possunt. Frustra Socrates ad amicos Zopyrum
 irridentes physiognomonem, quod se hebeti ingenio, &
 libidinosum pronunciasset, emendatam sibi philosophiæ
 studio naturam dixisset. Frustra Cicero in lib. de Fato, de
 altero philosopho scriberet: Stilponem Megaricum philoso-
 phum,

phum, acutum sane hominem & probatum temporibus illis accepimus. Hunc scribunt ipsius familiares & ebriosum & mulierosum fuisse: neque hoc scribunt vituperantes, sed potius ad laudem: vitiosam enim naturam ab eo sic edomitam & compressam esse doctrina, ut nemo unquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium viderit.

Præterea uniuscujusque non voluntas & propositum, sed natura esset laudanda, nemo autem puniendus esset, quippe naturali corporis habitu omnes in bonum vel in malum trahente. Denique ad mores hominum formandos non philosophus, legislator, censor, aut quivis alius vitæ magister, sed medicus tantum adhibendus esset: qui idoneo victu atque etiam medicamentis, quodcumque esset immoderatum in corpore, ad justum temperamenti modum & normam revocaret. Quæ omnia cum absurdissima sint, ex illo autem effato ita simpliciter prolato sequantur, non est putandum, quicquam ejusmodi Galeno prudenti & acuto viro in mentem venisse; aut sic, ut est in vulgatis editionibus, titulum ejus libri posuisse; Sed aliquid habuisse insuper quod temporis injuria pridem sit abolitum.

Sane Philoponus in commentario ad librum primum de Anima, hoc ipsum Medicorum effatum negat ab iis absolute ita proponi, sed cum exceptione: Καὶ τὸτο καὶ ἀντίοι φασιν οἱ ἰατροὶ, ἐπιόντες γὰρ ἔπειθαι ταῖς κρᾶσεσι τὸ σώμα καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, προστεθείκασιν, χωρὶς τῶν κατὰ φιλοσοφίαν διατριβῶν. ὥστε εἰ δύνανται αἱ κατὰ φιλοσοφίαν διατριβαὶ μὴ ἔπειθαι ποιεῖν τὴν ὁρμὴν τῆς ψυχῆς ταῖς κρᾶσεσι τὸ σώμα καὶ, ἔστι τι ἄρα καὶ ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἔστι ἀνάγκη ἔπειθαι. Idque ipsi quoque Medici ajunt: cum enim dicunt anima facultates corporis temperamenta insequi, addunt: si seorsim absque ulla philosophica exercitatione spectentur, quamobrem si hujusmodi studia atque exercitationes ex philosophia prescripto suscepta id prestare possunt, ut anima appetitus corporis temperamentis non obsequantur, certe est aliquid in nostra potestate,

neque necessario sequuntur. Ex his: nisi fallor ejus libelli titulum fuisse, ὅτι τὰ τῆ ψυχῆς ἤδη ἐπέλει τῆ τῆ σώματι ὁ κρέσσει, χωρὶς τῶν κατὰ φιλοσοφίαν διατριβῶν.

Quod autem ea mens Galeni fuerit, præter allata argumenta, insuper ex Platonis verbis, quæ sunt in *Timæo*, ibidem ab ipsomet Galeno citatis, intelligi potest: Ταύτη καὶ οἱ πάντες οἱ κακοὶ, διὰ δύο ἀκουσιώτατα γιγνόμεθα, ὧν οἰτιαλέον μὲν τῆς φυτεύουσας αἰεὶ τῶν φθνευομένων μᾶλλον, καὶ τῆς τρέφοντος τῶν τρεφομένων. i. Hoc modo omnes, quicunque improbi, ob duo maxime involuntaria, improbi efficiuntur, quorum semper accusandi magis, qui procreant, quam qui procreantur, qui item educant, iis qui educantur. subdit vero mox: Προθυμητέον μὲν ὅτι τις δύναται, καὶ διὰ τροφῆς, καὶ δι' ὀπιτηδευμάτων μαθημάτων τε, φυγεῖν μὲν κακίαν, τὸ ὑναντίον δὲ ἐλεῖν. i. Conandum est pro viribus beneficio rectæ educationis, studiorumque & disciplinarum, malitiam effugere, contrarium sequi. Atque his locis Plato quidem non obscure indicat sibi videri, non adeo invictam esse ad mores inolefcendos temperamenti corporis potestatem, quin recta educatione & præceptis sapientiæ omnino vincatur, vel certe in melius proficiat.

Quorsum igitur Galenus loca hæc Platonis in eo libello adducit, nisi ut significet sese cum Platone suo sentire, in eo quod ipse dicit animi mores sequi temperamentum corporis, animamque ipsam δεσπόζειν καὶ δουλεύειν τῆ σώματι, nempe cum neque idoneam initio nacta est educationem, neque vim suam disciplinis & philosophiæ institutis confirmavit, quibus præsidiiis destituta, quo corporis affectio in mellit, eo sequi cogitur. Tunc enim profecto, quod ait Galenus, fit, ut non aliter cupiditatum motibus trahatur, ac si prorsus corporis mancipium esset. Postremo ut dixi, nisi hoc modo rem componamus, non video, ut Galenus substare possit, quo minus tali proposito philosophiam funditus sustulisse hoc ipso convincatur. cum tamen
longe

longe ab se abesse id propositum, minimeque id ex illa disputatione effici ibidem expresse admoneat his verbis: Οὐκ οὖν ἀναίρετικὸς ὁ δὲ ὁ λόγος ἐστὶ, ἢ ἐκ φιλοσοφίας καλῶν. i. Non itaque hæc disputatio philosophiæ decora aufert. videant studiosi & conferant librum ejusdem Galeni de dignotione ac curatione propriorum cujusque in anima pravorum affectuum. Est autem perquam verisimile, cum Galenus non nisi cum hac exceptione animæ dominari corporis temperamentum senserit, neque omisisse quin in ejus libri inscriptione verba hanc exceptionem indicantia poneret.

CAPUT IV.

Locus Aristotelis a Philopono aliter lectus acceptusque, quam exstat in libris excusis.

Videtur Philoponus aliter legisse locum quendam Aristotelis in secundo de Anima, atque exstat nostris libris; hunc quidem in textu 52. his verbis conceptum habemus: Ἐχει δὲ ἀπορίαν, διὰ τὴν ὅτι τῶν αἰσθήσεων αἰσίων γίνεσθαι αἰσθησίς, καὶ διὰ τὴν ὅτι ἀνευ τῶν ἔξω, οὐ ποιοῦσιν αἰσθησίς, ἐνὸν δὲ πῦρ καὶ γῆς ἐ τῶν ἄλλων σοιχείων, ὧν ἔστιν ἡ αἰσθησίς, καὶ αἰσία, ἢ τὰ συμβεβηκότα τούτοις. i. Habet autem dubitationem, quæ obrem sensuum ipsorum non fiat sensus, & quare sine iis, quæ sunt extra, non faciunt sensum, cum intus ignis existat, & terra & aliis elementis quorum est sensus per se, aut secundum ea quæ accidunt. Est autem juxta Simplicium duplex dubitatio: una quidem, cur non se sensus ipse percipiat in se reflexus, cum sit vitalis & cognoscens animæ potestas: altera dubitatio: esto sensus non nisi corpora percipiat; cur tamen exteriora tantum, neque absque iis, quæ sunt foris: agit

agit unquam: cum intus in ipsis sensoriis ignis, terra, reliqua elementa sibi semper conjuncta habeat. Hæc sententia est hujus loci.

Quod ad verba autem illa attinet, hoc ipso in loco nunc consideranda, aliter hæc ut dixi *Philoponum* legisse, ipsius expositio fidem facit. Τὸ δὲ καθ' αὐτὰ ἢ τὰ συμβεβηκότα τέτοις, ἀντὶ τῆς καθ' αὐτῶν ἢ συμβεβηκότων τέτοις. εὐθείαις γὰρ ἐχρήσατο, ἀντὶ γενικῶν. πολλὴ δὲ ἡ τοιαύτη χρῆσις, οἱ δὲ δύο σκόπελοι ὁ μὲν ἔρανεν εὐρὺν ἰκάνει, ἀντὶ τούτων τῶν δύο σκοπέλων. Estque *Homeri* versus *Odyss. μ.* Difficillimus hic locus est *Philoponi*, propter mendum a nemine animadversum. Quippe ibi notat casuum variationem in verbis philosophi, puta *nominativum* positum pro *genitivo*. postquam enim in gignendi casu dixit, πυρὸς, καὶ γῆς, καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, mox regimine haud mutato, de iis ipsis elementis loquens, per *nominativum* reddit. Αὐτὰ ἢ συμβεβηκότα ἴσθις. Atqui non apparet nobis variatio ista casuum in textu *Aristotelis*: quippe legenti, ut habemus, καθ' αὐτὰ, ἢ συμβεβηκότα syntaxis constat: nulla enallage, nullum σολοικοφανές. neque enim ibi αὐτὰ ἢ συμβεβηκότα *nominativa* sunt, ut dicit *Philoponus*; sed *accusativa*, ita postulante præpositione κατὰ, quæ in omnibus vulgatis codicibus legitur. Quid igitur sibi ejusmodi animadversione vult *Philoponus*? inexplicabilis ut dixi, est difficultas, nisi mendum dicamus esse in *Philoponi* verbis, & corruptos esse codices nostros. Profecto enim, non καθ' αὐτὰ sed ἢ αὐτὰ, ἢ συμβεβηκότα τέτοις, supple στοιχεῖα, legit *Philoponus*. quo pacto ad rem est ejus animadversio. Porro exoritur alia dubitatio, eane exemplaria *Aristotelis*, quæ habebat *Philoponus*, corrupta eo loco fuerint; an quæ nos in manibus habemus. Mihi quidem nulla hic hæsitatio est, quin nostra potius, quam quæ tempore *Philoponi* exstabant, vitiosa censerī debeant. Proinde me quidem auctore emendabitur is locus *Aristotelis* ad eam lectionem, quam in suis libris

libris

libris habuit *Philoponus*; ipsa etiam *Philoponi* verba eandem injuriam passa, eandem opem implorant. Nec vero obstare debet, quod *Simplicius* in *commentario* vulgatam κατ' ἀνάγκη agnoscit lectionem. Nihil enim aliud inde sequitur, nisi jam tum eo tempore, quo *Simplicius* scribebat, inolevisse eum errorem in libris *Aristotelis*. At *Philoponus* ut Grammaticus & diligentia in literis singulari, potuit nactus esse meliora antigrapha iis, quæ habuit *Simplicius*. & mihi facile persuadeo.

Ac de locutione porro non est, quod quisquam recuset, tanquam aliena ab elegantia *Aristotelis*: quippe non esse insolentes Atticis auribus hujusmodi tropos, & pericula dictionis, ex aliis intelligi potest. Non solum igitur *Homerus* hoc genus non reformidavit eo in versu, quem citat *Philoponus*; & in isto *Iliad.* 6.

Ἄμφω δ' ἐζομένω, γεραρώτερος ἦεν Ὀδυσσεύς.

Ambo autem sedentes, venerabilior erat Ulysses.

Sed neque *Hippocrates* in 3. *Epidem.* hac sententia: Πυθίων, ὃς ἄκει παρὰ γῆς ἱερὸν, ἤρξατο τρέμειν ἀπὸ χειρῶν. Et lib. 5. *Histor.* 1. ἐν Ἡλίδι, ἡ τῆ κηπώρε γυνή, πυρελὸς εἶχε ἀντὶν ξυνεχῆς. Idem *Aristoteles* in 3. *Historiarum de Animalibus*: αἱ δὲ ἡπειρωτικαὶ βόες αἱ μεγάλαι, ἐδάλλεται ἐκάστη ἀμφοτέρω. pro τῶν ἡπειρωτικῶν. Quin hoc inter sermonis virtutes ponit *Dionys. Halicarnassensis* in libello elegantissimo περὶ Ἑρμηνείας, huncque ipsum *Homeri* versum ex *Odyss.* proponit: Οἱ δὲ δύο σκοπέλοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει. πολὺ γὰρ (inquit) μεγαλειότερον ἐναλλαγείσης πλώσεως, ἢ εἴπερ ἔτως ἔφη, τῶν δὲ δύο σκοπέλων ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει. i. *Multo enim grandius est mutato casu, quam si sic dixisset: duorum scopulorum unus in cælum &c.*

CAPUT V.

Emendatus Eunapii locus in Ædesio.

Auctor ille in vita Ædesii data occasione quædam attingit sane stupenda de Sosipatra, fæmina supra viros disciplinis omnibus excellenti; quemadmodum scilicet patris permisso primis pueritiæ annis educata fuerit, atque instituta in agro, duorum ignotorum hominum cura, senum mendicorum habitu, quos dæmones quosdam fuisse postea certis conjecturis compertum sit. Nam quinque annorum spatio tantum eruditione profecisse visa est puella, ut stupori esset omnibus. Ingressus eorum & prima notitia ex agri, cujus sibi culturam aliquandiu permitti a villico impetraverant, inusitato proventu, ut miraculo percussus Sosipatræ pater fundi dominus senes colonos videre vellet, invitaret, & mensæ adhibitos prolixè acciperet. Qui Sosipatræ tum primum conspectæ forma capti, patri ejus de opera, quam sibi in agro excolendo præbuerant, ac beneficio accepto, gratias agenti hunc in modum respondent: Ἀλλ' ἡμεῖς, τὰ μὲν ἄλλα κρύφια καὶ ἀπόρητα πρὸς ἑαυτῶν ἔχοντες, καὶ ταυτησὶ τῷ ἐπαινουμένῃς εὐνοίας ἔστι γέλωσ καὶ παίγνιον τι μετ' ὀλιγωρίας τῶν παρ' ἡμῖν πλεονεκτημάτων.

Ita in excusis codicibus leguntur hæc verba, si quid intelligo, mendose. Quod & versio *Hadriani Junii* indicat, qui ex iis contrariam auctoris menti plane sententiam expressit, quod mendam iis impressam non animadverteret. Ita enim vertit: *Cetera, inquit, occulta & secreta apud nos continemus, atque humanitatem istam laudatam, quasi pro ridiculo habemus, & beneficia in nos cumulatam pensi non facimus: at si mensæ istius & munerum vicem a nobis tibi reponi, non pecunia-*

cuniarum &c. Ceu hospites humanitatem patris familias & lautitias aspernentur: iisque verbis ipsimet significant: quo nihil superbius fieri potuisset? talem etenim sensum objicit animo hæc interpretatio. Cum contra ipsi operam suam Domino præbitam in culturæ agri, totumque istud portentosæ ubertatis beneficium extenuent, ac nihili æstiment, præ iis quæ eidem facere velint, quibusque mensæ hospitalis humanitatem remuneraturi sint. Ita igitur; hic locus vertendus fuit: Cetera quæ sunt occulta, nec commemoranda, (supple: beneficia in te a nobis collata) apud nos quidem continemus, hoc est: declarare super sedemus: atque istam benevolentiam laudatam, (hoc est: quam tu tantopere commendas, nostram videlicet) pro ridiculo & ludo habemus, & negligentia prope loco, præ iis, quæ penes nos sunt opibus & emolumentis: hoc est: pro ea quam habemus facultate homines beandi. Sic autem emendo hunc locum: Καὶ ταυτησὶ, scribe, καὶ τὸ ταυτησὶ τῆς ἐπαινουμένης εὐνοίας; qui articulus omisissus sensum abstulit. Ita Græci loquuntur, τὸ τῆς εὐνοίας pro εὐνοια. Euparius ipse in Oribasio: καὶ ἦν αὐτῷ τὸ τῆς λεγομένης συμφορᾶς, εὐδαιμονίας ἀπάσης πρόφασις. Rursus hæc; μετ' ὀλιγωρίας τ' πρὸς ἡμῖν πλεονεκτημάτων, perperam & nullo sensu conjuncta sunt. Quin post nomen ὀλιγωρίας, punctum, vel certe virgula apponi debet, tum quæ fugerunt, voces retrahendæ, Πρὸς τὰ τῶν παρ' ἡμῖν πλεονεκτημάτων. Etenim comparatio: præ iis quæ nos tibi addere possumus. Sic planus efficitur locus.

CAPUT VI.

Locus alter Eunapii corruptissimus ex conjectura restituitur.

Nem Eunapius in vita Maximi, qui magus primi nominis, illis temporibus fuit, hujus merita supplicia, quibus post parabatæ mortem est affectus, referens, sic eorum acerbiter, per comparisonem amplificat: *Μικρὰ γὰρ κ̄ Περσῶν λεγομένη σκάρφενσις· κ̄ οἱ γυναικεῖοι τῶν ἀρλόβρων ἀλισμοὶ πρὸς ἐπιφερομένας ὀδύνας τᾶ σῶματι.* Quæ verba sic Junius vertit: *Nam scaphismus supplicium Persis usitatum præ tormentis huic allatis parvum fuerit: taceo muliebria & procacia tormentorum ludibria, dum exquisitis pænis corpus differunt.* Ubi ἀλισμὸς ludibria interpretatur: credo quia sales interdum pro jocis & dictis usurpamus. Est, at quamobrem muliebria, & quid sibi hoc epithetum vult? scilicet mulieres salibus magis & dictis abundant, quam viri? nugæ. genus supplicii temporibus illis usitatum notat Eunapius: cujus in actis Martyrum sit mentio. non contenti enim eorum, quos atrociori pœna dignos censerent, corpora laniare, vulneribus salem affatim infulciebant, ut iis mos, qui macctatarum suum carnes saliunt. Quocirca emendo; & pro his, κ̄ οἱ γυναικεῖοι, quæ ut docui, bonum sensum non recipiunt, rescribo, κ̄ οἱ γὰρ θεῖοι, & *Sulla Salsura.* Sed & male ἀρλόβρων legitur, pro, ἀρλόμων, coquorum. Hesichius ἀρλαμϞ, μαγειρϞ. Παρά τὸ διαρτᾶσαι, ὃ ἐστὶ μερῖσαι, inquit, auctor Etymologici. Est enim coqui, secare carnes. Quo spectat obscœna Halagabali vox apud Lampridium, *concide magire.* Sed & in opprobrium crudelitatis, μαγείρς nonnunquam appellatio trahitur: ut apud

apud eundem *Eunarium*, qui hac ipsa in vita *Maximi*, de quodam Festo loquens *Maximi* inimico, Φονικὴν ἴνα καὶ μαγειρώδη ψυχὴν appellat. De scaphismo & quod genus supplicii fuerit, vide *Plutarchum* in *Artaxerxe*.

CAPUT VII.

Alia macula ex ejusdem auctoris codice deterfa.

MIhi quoque mendosum sonant hæc apud eundem *Eunarium* in *Magno*, qui medicinæ scientia clarus iis temporibus fuit: Ἀκροάτης δὲ γενόμενος Ζήνωνος καὶ τῆ περὶ τῶν σωμάτων τῶν προαιρετικῶν φύσει τὸν Ἀριστοτέλην ἐς τὸ δύνασθαι λέγειν συνεφελκυσάμενος, σιωπᾶν μὲν ἐν τῷ λέγειν τὰς ἰατρὰς ἠνάγκαζε &c. quæ sic *Junius* Latine convertit: *Zenonis auditor (fuit) qui nativa mole Aristotelem provocare potuit ad differendum de corporibus electivis, & quibus ad arbitrium vires suppetunt, in dicendo cogebat Medicos tenere silentium &c.* Ceterum hæc interpretatio neque bonum in se habet sensum, neque vim Græcorum verborum fatis exprimit: vel potius toto, quod ajunt, cœlo a mente auctoris discedit. Sed nec quæ *electiva corpora* ibi dicantur, intelligo, monstri hæc similia mihi videntur. Nec minus errat, cum hæc verba, Τῆ φύσει συνεφελκυσάμενος τὸν Ἀριστοτέλην in eam partem accipit, tanquam *Magnus* iste nativa, ut loquitur, mole, sive ingenio provocare potuisset *Aristotelem* facultate differendi de corporibus: quæ in mentem nunquam vel per somnium venisse *Eunario* quovis sacramento affirmare ausim. nonnullorum etiam transpositio verborum obscuriorem effecit sententiam. Ne diutius lectorem morer, sic mihi locus hic videtur legendus; Καὶ τὸν

τόν Ἀριστοτέλην ἐς τὸ δύνανται περὶ τῶν σωμάτων, καὶ τῶν προαιρε-
 τῶν λέγειν, τῇ φύσει συνεφελευσάμεν. cetera plana sunt,
 id est, ad verbum: *Cumque Aristotelem propria natura sive
 ingenio socium adiutoremque adjunxisset, ad hoc, ut posset de cor-
 poribus & aliis quæ sunt proposita, supple, Medicis ad conside-
 randum, & significat valuisse ingenio Magnum, tamen no-
 vas ad disputandum ex Aristotelis doctrina & inventis vires
 sibi comparasse, eoque subsidio in tantum inditam sibi a
 natura facultatem auxisse, & corroborasse, ut eo disputan-
 te ceteri Medici subistere non possent, & silentium tenere
 cogerentur. Verum ut ibidem notat Eunapius, vir ille ver-
 borum tam fœcundus: remediorum inops & prorsus steri-
 lis erat, felix animi, infelix operum. totus ex eorum Me-
 dicorum secta, quos Galenus com. 3. ad lib. Hippocr. κατ' ἰη-
 τρεῖον. λογικὸς ἰατρεὺς vocat, hoc est, Medicos rationales:
 qui operum artis ignari solis disputationum ambagibus stu-
 dent. Ita enim hos describit eo loco Galenus: Τῶν μὲν ἐργ-
 γων ἢ τέχνης ἀπείρους ἔχοντες ὅτι τὸ σοφιστικὸν εἶδος ἐκτρε-
 πόμενοι. In sexto autem libro Θεραπευτικῆς μεθόδου, eos-
 dem simpliciter σοφιστὰς appellat. Quorum plerisque ad-
 eo eorum, quæ in medendo usu veniunt, imperitos fuisse
 testatur, ut quærent inter se, & disputarent, quam-
 obrem fracturæ capitis callo non obducantur. quorum va-
 nitatem acriter Galenus ibidem coarguit: hisce verbis Οὐκ
 ἔστιν ὁ λόγος ἔτι φίλος, οἷον οἱ μηδὲν ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων εἰδόν-
 τες σοφισαὶ ζητῶσι, διὰ τί τὰ ἢ κεφαλῆς εἰς πωρῆται κατά-
 γμαλα; πωρῆται μὲν γὰρ, ὡς ἐλέλις. καὶ ὑμεῖς ἔτι εἰς ἐληρώ-
 δεις, ὡς τῶν ἐκ ὄντων λέγειν αἰτίας. i. Hic sermo non est le-
 vis & vacuus; qualis sophistarum, qui nihil de iis quæ sunt, co-
 gnoscunt, quarunt causam, propter quam callum non ducant
 capitis fracturæ? Ducunt enim, o boni, vos autem tam futiles
 estis, ut eorum quæ non sunt, causas reddatis.*

Verum tamen multos in hoc albo præstantes existisse in-
 genio & sapientia viros scimus. Avicennam quidem hanc
 metam

metam in medicina haud transgressum propemodum constat: de quo sic *Matthaeus Gradus* in prima parte, capite 3. in Nonum *Almanzor*is iudicat: *Avisenna* fuit Medicus magnus ratione, sed inexpertus re: unde omnia quae per rationem vidit possibilea, admittit tanquam vera, licet nunquam, fuerint nec sint: maxime in causis: & possibilea intelligit, quaecumque non formaliter includunt contradictionem. Nec iniquam hanc censuram dicet, qui superstitiosissimam illam humorum corporis humani divisionem ab *Avisenna* traditam *Fen. 1. Doctrin. 4. cap. 1.* legerit; qui dolorum quindecim genera ab eo distingui norit; & super duabus convulsionis causis ab *Hippocrate* & *Galeno* proditis, tertiam excogitatam. Quam tamen *Cesar Scaliger* strenue defendit, in comment. ab lib. *Aristotelis de Histor. Animal.* ubi de causis convulsionis: Neque vero (inquit) hoc latuit *Avisennam*, quem isti barbarum vocant, ipsi nihil aliud quam Latini, ac nescio an id quoque sint assecuti. Is enim tertiam a repletionem & inanitionem spasmi causam, caliditatem nimirum absque materia agnoscit. In omnibus *Galeno* par, & lingua sua fortasse eloquentior: quippe nobilissimus, atque summo studio educatus; in multis diligentior, in hoc etiam superior. Is vero Philosophus, quicum *Galenus* ne comparari quidem possit. Sed ipse *Scaliger* vix λογικὸν ἰατρὸν excessit, quicquid praedicet ipse de admirandis suis curationibus, & ejus fide, *Josephus* filius. Nimis bonus fuit Philosophus, nec tantum literarum in clinicum & occupatum Medicum cadit. Sibi quidem ipsum aegrotanti per medicandi imprudentiam, & praepostera victus ratione causam mortis attulisse *Josephus Scaliger* testatur. In quo *Avisennam* suum imitatus videri potest, qui simili ignorantia periit. Nec desunt, qui *Galenum* ipsum in eundem λογικῶν ἰατρῶν ordinem redigant. Scit Deus. *Averrois* fatetur de se ultro in septimo eorum librorum, quos *Colliget* vulgus appellat, cap. 6. Ego, inquit, non studui ei scientiae (medicinae) ut videar mihi in ea es-

se sufficiens : & alibi negat se in eorum numero esse qui ægris remedia adhibent.

Sed duo λογικῶν ἰατρῶν genera distingui debent : unum eorum, qui altioribus disciplinis occupati, nec medicinæ expertes esse volunt : verum a studiis abstrahi metuentes, medendi usum aliis facile concedunt, scientiam sibi reservant : Quo in genere *Avicenna*, *Avenrois*, *Scaliger*, *Cardanus* & alii complures viri magni nomen professi sunt suum. Alterum eorum qui *clinici* proprie dicuntur, quod ægris affideant medendi & lucrandi causa, totique in opera artis incumbant. Utrumque genus utile, prius nobilitate antistat : quod *Magnum* hunc *Eunapio* celebratum infecutum liquet : tametsi inter Medicos alios versaretur, sed non sine invidia, cum minus doctorum successus videret. Quin ipsas aliorum curationes calumniari solitum ibidem *Eunapius* testatur : Ὡς περ οὖν οἱ παλαιοὶ φασὶν Ἀρχίδαμον, εἰ Περικλέης εἶη δυνατώτερος, ἐρωτώμενον, ἀλλὰ καὶ καλαβᾶλλον Περικλέα, φᾶναι, λέγων ἐκεῖνα ὅτι μὴ καλαβέβληται, νενίκηκεν, οὕτω καὶ τὰς θεραπευθέντας ὑφ' ἐτέρων, ἀπεδείκνυτο μάλλον ἔτι νοσοῦντας. οἱ δὲ ὑγιαίνοντες καὶ ἐρρωμένοι, χάριν ὠμολόγουν ταῖς θεραπεύσεσιν· ἀλλ' ἐκράτει τῶν ἰατρῶν μέχρι τῆς σόμας καὶ τῶν ἐρωλήσεων. i. *Quemadmodum autem memorant veteres, Archidamum interrogatum, nunquid Periclem viribus superaret : respondisse, quin liceat Periclem prostraverim, nihilo minus vincit, humi se dejectum fuisse negans & id spectatoribus persuadens. Eodem modo curatos ab aliis Magnus demonstrabat, adhuc morbo teneri. Hi vero pristina valetudini redditi & jam sospites nihilo secus Medicis suis gratias habere se testabantur : sed Magnus verbis & questiunculis os Medicis obstruebat.*

Porro hujus dicti non illepidi meminit *Plutarchus* in *Pericle*, unde accepit *Eunapius* comparationem : nisi quod non *Archidamo* id tribuit *Plutarchus*, sed cuidam *Thucydidi Milesio*, qui tempore *Periclis Athenis* rempublicam pariter

MISCELL. OBSERV. CAP. VIII. 101

pariter administravit, non eadem quidem sentiens, attamen auctoritate hæud multo inferior. Alioqui verisimile non est, Archidamum regem Laedæmoniorum, Athenis cum *Pericle* unquam luctatum fuisse; aut hunc Lacedæne cum Archidamo. Non dubium igitur quin ibi corruptus sit textus *Eunarii*. Desunt enim quædam: nempe nomen proprium *Θουκυδίδης*; & præpositio ὑπὸ. Sic autem restituto hunc locum: Ὡσπερ οὖν οἱ παλαιοὶ φασίν, *Θουκυδίδη ὑπ' Ἀρχιδάμου*, &c. Sed & male eodem loco scriptum est in indicativo, καὶ καταβάλλω, pro conjunctivo, καταβάλλω. neque enim unquam particula, ἂν cum indicativo jungitur: male etiam in eodem contextu, ἐκεῖνα, pro ἐκεῖν.

CAPUT VIII.

Lacuna in commentario Simplicii ad lib. 4. φυσικῆς ἀκροάσεως suppletur.

DOctus ille interpres in bene longa & eruditissima digressione ad 4. φυσικ. ἀκροάσεως, diversas veterum philosophorum de loci natura opiniones referens, sic has distribuit ac iusta divisione comprehendit: Ἰσέον ἔν' ὅτι ἄπερὶ λόπου τι γραψάντων, οἱ μὲν σῶμα τὸν τόπον, οἱ δὲ ἀσώμαλον ὑπέθεντο. σῶμα μὲν ὡς Πρόκλ. ὁ ἐκ τῆς Λυκίας φιλόσοφος. τῶν δὲ ἀσώμαλον λεγόντων, οἱ μὲν πάντη ἀδιάστατον, οἱ δὲ διασάλλον λέγουσι. καὶ τῶν πάντη ἀδιάστατον, οἱ μὲν ὑποκείμενον τοῖς σώμασιν, ὡς ὁ Πλάτων, τὴν ὕλην λόπον λέγων. οἱ δὲ τελεσιουργὸν τῶν σωμάτων, ὡς ὁ ἡμέτερος Δαμάσκιος. τῶν δὲ διασάλλον λεγόντων, οἱ μὲν ἐπὶ δύο διεσῶτα, ὡς ὁ Ἀριστέλης τε καὶ ὁ περὶ παλ. ἀπας. καὶ τούτων οἱ μὲν πάντη ἀδιάφορον, καὶ πολὲ

ἢ ἀνευ σώματος ἔμεινον, ὡς οἱ περὶ Δημόκριτον ἢ Ἐπίκουρον· οἱ
 δὲ διάστημα ἢ ἀεὶ σῶμα ἔχον, καὶ ἐπιήδειον πρὸς ἕκαστον. ὡς οἱ
 κλεινοὶ Ἰῶν Πλατωνικῶν καὶ ὁ Λαμψακηνὸς Στρατόν. Sane lu-
 culenta divisio, sed ut dixi, mutila & debilis, ut jam de-
 monstrabo: sed eorum gratia, qui Græca non intelligunt,
 hæc eadem Latinis verbis exprimam: Scire igitur convenit,
 eorum qui de loco scripserunt, varias ferri opiniones. Quidam lo-
 cum corpus, alii incorporeum posuerunt: corpus quidem ut Pro-
 clus & Lycia philosophus: qui autem incorporeum dixerunt, par-
 tim dimensionibus carere ajunt: partim esse extensum. Rursus
 eorum qui dimensione omni spoliant, alii corporibus subjectum
 volunt, ut Plato qui materiam locum dicit: alii perficere cor-
 pora, ut noster Damascius. Qui autem extensum dicunt, hi aut
 bifariam tantummodo extensum ponunt, ut Aristoteles & omnes
 Peripatetici. Et horum nonnulli omni ex parte indifferentem do-
 cent, & quandoque corpore omni vacantem: ut Democritus &
 Epicurus: alii esse quidem intervallum, sed corpus semper habens,
 & ad unumquodque corporum suscipiendum aptum: quæ illu-
 strium quorundam Platoniorum, & Stratonis Lampfaceni sen-
 tentia est. Nunc hanc divisionem mutilam esse ostendo in
 eo membro, quod est ordine quintum. estque opinio eo-
 rum, qui incorporeum simul & extensum locum dicunt.
 Quippe hoc subdividi manifestum est; cum enim eorum,
 qui locum incorporeum & extensum dicunt, nonnulli bi-
 fariam tantum extensum velint, puta Aristoteles & Peripa-
 tetici; quod est prius membrum subdivisionis, profecto
 alterum huic respondens subjungi debuit, nempe eorum
 opinio qui trifariam extensum dicunt. quæ subdivisa rur-
 sus, in duas opiniones abit: unam eorum, qui indifferen-
 tem, hoc est, undiquaque uniformem locum, & modo
 vacuum corpore, modo repletum volunt, statuunt: ut De-
 mocritus & Epicurus: alteram eorum qui semper corpore
 aliquo repletum contendunt. Quare post hæc verba, καὶ
 περὶ τοῦ ἔμεινον, quibus prius subdivisionis membrum fi-
 nitur,

nitur, citra ullam dubitationem, retrahenda verba, quæ hinc fugerunt: hæc scilicet: οἱ δὲ ἐπὶ τῆλα, vel τρι-
χῆ, supple, διεσῶτα.

Ceterum quod *Proclus* locum in numero habet corpo-
rum, commune illi est cum aliis nonnullis, novam cor-
poris indolem fingentibus, quod naturam sibi habeat suam
specificam & dimensiones; sed sine materia; ceu formam
per se subsistentem, sed corporatam, nempe extensam, fi-
guratam: a quo figmento, non multum abest *Averroris*
de opinio de corpore cœlesti in libro *Substantia orbis*. De
quo est faceta vox *Casaris Scaligeri*, idem esse, ac si quis pa-
nem esse dicat sine farina. Hoc autem dicit in *commentariis*
libri primi *de plantis*, notatque ibidem non absimilem *Jam-
blichii* sententiam: in cœlo materiam, aut nullam, aut si
ex hac nostrati constat, adeo immutatam, ut effecta sit for-
ma. Hoc est, ut verbis inde natis signat *Scaliger*: for-
mascere materiam ibi: apud nos formam materiafcere. Ad
hunc modum *Proclus* locum esse corpus vaticinabatur, sed
longe diversum a locatis, extensum quidem, velut alia,
sed capax aliorum, non impenetrabile: sed per omnia ex-
pansum, omnia certa lege atque ordine continens.

Notanda & hæc divisio: οἱ μὲν πάντα ἀδιάφορον, ἢ
πότε ἀνευ σώματος μένον: οἱ δὲ διάστημα αἰεὶ σῶμα ἔχον, ἐπι-
τήδειον πρὸς ἕνατον. Quid est locum esse ἀδιάφορον undi-
que? Est esse penitus omni ex parte uniforme & ejusdem
rationis spatium, totum sui simile, omnis varietatis & diffe-
rentiæ expers. Quæ communis fuit, ut ibidem dicitur,
Democriti & *Epicuri* de loci natura hæresis. Sed *Democritus*
in eadem opinione tuenda, multo fuit *Epicuro* prudentior:
quam enim posuit hypothesein huic nihil postea superædifi-
cat repugnans, quodque ipsam destruat: ut *Epicurus* qui
incredibili stupore, in spatio vacuo & ubique eodem, ato-
mos deorsum & in unam duntaxat partem, motu gra-
vium deferri pertendit. *Democritus* autem temere & casu in

omnem partem moveri voluit. Futile quidem conamen-
tum, sed tamen hypothefi congruens. Nam si vacuum il-
lud spatium, in quo omnia corpora sunt & moventur,
πάντη ἀδιάφορον, omni ex parte est uniforme, qui fieri
potest, ut atomi omnes deorsum tantum suapte natura fe-
rantur: cur enim potius deorsum, quam sursum, quam
dextrorsum, quam sinistrorsum? Immo vero quis sanus
in spatio immenso & uniformi has differentias admittat?
Quanto probabilius alii, quorum ibidem fit mentio, qui
spatium itidem quoddam amplissimum pro loco assignan-
tes semper corporibus plenum censent, ei autem occultas
inesse *ἑπιτηδεϊότητας*, hoc est, proprietates quasdam,
& habitudines ad unumquodque corporum naturalium re-
cipiendum & continendum dixerunt. Probabilius, in-
quam, id, si quis hanc opinionem Epicureorum stolidæ
hypothefi comparet. An verum, dubito: mihi videor
prospicere animo aliquid de natura loci nondum cuiquam
fatis explicatum. Sed hæc disputatio aliud tempus po-
stulat.

CAPUT IX.

Menendum sublatum ex eadem Simplicii digressionem.

*Τόπος, hoc est, locus, idem interdum valet quod
περιοχή. quid sit περιοχή in divinis?*

Quod Simplicius in eadem parabasi quandam lo-
ci acceptionem *μυσικολέξαν*, & metaphysicam
indicans, pro complexu scilicet, & compre-
hensione intelligibili multarum proprietatum
in iis, quæ naturam transcendunt, hunc *Orphei* versum pro-
fert:

Τοῖον

Τοῖον ἐλῶν διένειμε θεοῖς, θνητοῖσι τε κόσμον.

Tum subdit: Καὶ ἡ περιοχὴ ὅ τὸ π^θ ἐκεῖ λέγεται πολλάκις. διὸ καὶ τὴν Συρίαν ἀταράτην, τόπον θεῶν καλοῦσιν, καὶ τὴν Ἰσιν Ἀγύπτιοι, ὡς πολλῶν θεῶν ιδιότητος περιεχούσας. Quid sibi vult hoc monstrum vocabuli ἀταράτη? Nemo expediat, mendum igitur est: verior lectio Ἀΰάρτη, vel ἀταργάτη. Prius nomen habemus in sacris libris, nempe in 3. Regnorum cap. xi. ubi de Salomonis idololatria: *Cumque jam esset Senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos, & paulo post: colebat Salomon Astartem Deam Sidoniorum.* Rursus lib. 4. cap. 23. alio flexu de eodem idolo: *Excelsa quoque qua erant in Jerusalem, ad dexteram partem montis offensionis, qua edificaverat Rex Israël Astaroth, idolo Sidoniorum.* Hujus & Varro meminit in 4. de Lingua Lat. *Principes dei Calum & Terra: hi dei iidem, qui in Aegypto Serapis & Isis; qui sunt Tautes & Astarte apud Phœnicas.* ad quem locum Scaliger in conjectaneis: *Astarte vero (inquit) ea est, qua Astarot in divinis literis vocatur. Id Phœnicum lingua sonat greges καὶ τὰ μῆλα. Tanquam suspiceris dictam a victimarum multitudine. Ea colebatur a Sidoniis, sicut Dagon a reliquis Phœnicibus & Assyriis.* Hanc esse Lunam putat Lucianus in lib. de Syria Dea: alii Europam Agenoris filiam, Sororem Cadmi.

Mihi potior conjectura, legi debere eo loco *Simplicii*. Ἀταργάτην, ut sit nomen Deæ Ascalonitarum, de qua apud Strabonem lib. 16. alio nomine *Derceto* vocabatur. Sequenda enim sunt scripturæ vestigia. Hic autem non est discrimen, nisi unius literæ tantum, quæ excidit, nempe γ.

De Atargate, Macrobius sic in 1. Satur. *Et ne sermo per singulorum nomina Deorum vagetur, accipe quod Assyrii de Solis potentia opinentur. Deo enim, quem summum maximumque venerantur, Adad nomen dederunt. Ejus nominis interpretatio significat, unus. Hunc ergo potentissimum adorant Deum.* Sed subjungunt eidem Deam nomine Atargatim: omnemque

potestatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, Solem, Terramque intelligentes. Et paulo post: Atargatis simulacrum sursum versum reclinatis radiis insigne est, monstrando radiorum vi superne missorum enasci, quacunque terra progenerat. Quibus verbis viderur indicare, eo nomine hacque forma adumbratum ac cultum fuisse apud Assyrios terræ numen. At *Simplicius* altioris & theologicæ intelligentiæ occulta rimatus ex *Orpheo* Locum Deorum exponit, qui scilicet in se multorum Deorum proprietates comprehendat.

CAPUT X.

Themistii locus ex orationibus, præter doctissimi interpretis sententiam declaratus. Quid sint Platoni Ἰάδες Μῆσαι, quid Σικελικαί;

EXstat is locus in oratione 16. ibi scriptor ille egregius de artium progressu disserens; & quibus incrementis philosophia ad *Platonis* usque & *Aristotelis* fastigium pervenerit; sic horum universæ humanæ sapientiæ principum & magistrorum inventa refert: Καὶ τίς οὐὶω πολυπράγμων ἢ καινολόμος (supple ὡς Πλάτων) ὅς πρῶτον μὲρ σποράδην οἰκῆσαν φιλοσοφίαν ξυνέκισε, ἢ συνήγαγεν ὡς Θησεὺς τὰς Ἀθήνας; τέως ἢ τριχῆ διέταλο, μᾶλλον ἢ Ἰεραχῆ, ἢ χωρὶς μὲρ ἦσαν αἱ Ἰταλιώιδες Μῆσαι, χωρὶς δὲ αἱ Σικελικαί· χωρὶς δὲ ὁ χορὸς τῶν Ἰάδων. αἱ μὲρ τὰ θεῖα μασεύσσαι, αἱ δὲ ὑπὲρ τὴ φύσεως μεριμνῶσαι. Ἰάτων δὲ μακρὰν ἀπεσκήνην αἱ περὶ κακίας καὶ ἀρετῆς. Hæc autem verba *Petavius* hoc modo Latine interpretatus est: *Quis vero æque curiosus ac novitatis appetens fuit?* (ac *Plato*, de hoc enim loquitur) *qui principio sparsim habitantem philosophiam coegit, atque in unum*

con-

contraxit: quemadmodum Athenas olim Theseus. Haecenus vero trifariam, vel quadrifariam potius dissipata fuerat. Ac seorsim quidem Italica Musae erant, seorsim Siculae, seorsim & Ionicae chororum suum habebant. Quarum aliae in solarum rerum divinarum investigatione constiterant, aliae quae naturam superant, indagabant; Sed ab iis procul distita erant, quae in vitii & virtutis cognitione versantur. Ita quidem hunc locum vir ille egregius vertit: in notis autem, quas ad eas orationes meditatus est, negat se videre, quam sectam ibi Themistius per Siculas Musas designet, & mendum cubare putat in voce Σικελικαί. verba ejus adscribam: Sed pro Σικελικαί forte an Α'τικαί. Nam Italica secta Pythagoreorum est; qui in divinis maxime rebus occupati: Ionica Thaletis, aliorumque, qui de rerum natura disputarunt: Attica Socratis, qui primus Ethices inventor. Quae sit autem Sicula secta, aut cui parti sit attribuenda, non video. Haecenus ille. Sed non se expedire potuit, & plane ejus mentis frustra est, dum hanc lectionem mendii suspectam habet, in voce Σικελικαί. Ad ejus errorem demonstrandum sufficiet proferre locum Platonis, de quo haec sumpsit Themistius, e dialogo scilicet, qui inscriptus est Σοφιστής sive de Ente. Platonis igitur verba haec sunt: Τὸ δὲ παρ' ἡμῶν Ἐλεατικὸν ἔθνος ἀπὸ Ξενοφάνους τε, καὶ ἐπιπρόθεν ἀρχαίμενον, ὡς ἐνὸς ὄντος τῶν πάντων καλεσμένων, ἔτι διεξέρχεται τοῖς μύθοις. Ἰάδες δὲ καὶ Σικελικαί ἴνες ὕπερον Μῆσαι ξυνενόησαν, ὅτι συμπλέκειν ἀσφαλές ἄν ἀμφοτέρω, καὶ λέγειν ὡς τὸ ὄν, πολλὰ τε καὶ ἐν ἔστιν. ἔχθρα δὲ καὶ φιλία συνέχεται· διαφερόμενον γὰρ αἰεὶ ξυμφέρουσι φασι αἱ συνονώτεραι τῶν Μουσῶν. αἱ δὲ μαλακώτεραι, τὸ μὲν αἰεὶ ταῦτα ὄντως ἔχειν ἐχάλασαν. ἐν μέρει δὲ, τότε μὲν ἐν εἶναι φασι τὸ πᾶν, καὶ φίλον ὑπὸ Ἀφροδίτης, τότε δὲ πολλὰ καὶ πολέμιον αὐτὸ αὐτῷ διὰ νεῖκος τι. Ταῦτα δὲ πάντα, εἰ μὲν ἀληθῶς τις ἢ μὴ τούτων εἴρηκε, χαλεπὸν καὶ πλημμελὲς οὖν ἡμεγάλα κλεινοῖς καὶ παλαιοῖς ἀνδράσιν ἐπισημᾶν, ἐκεῖνο δὲ ἀνεπίφθονον ἀποφίνασαι. i. Eleatica vero apud nos secta a Xenophane,

phane,

phane, immo & ab antiquioribus originem ducens, omnia que esse dicuntur, ut unum ponit, fabuloseque differit. Iades autem & Sicula Musæ quadam his posteriores, ambo hæc invicem implicare tutius censuerunt, ita ut ens & multa & unum sit, discordia vero & concordia teneatur. Dissidens enim semper consentit, ut Musæ vehementiores canunt. Remissiores autem Musæ semper hæc ita esse, non admodum pertendunt: vicibus vero hocce universum, modo unum & amicium sibi esse propter venerem; modo multa, & sibi ipsum dissidens per discordiam. Ceterum grave est, & culpa affine nos adversus tam illustres antiquosque viros, sive vera, sive falsa dixerint, ferre sententiam. Modo istud, quod dixerant, proferre nulla invidia est.

Hæc ibi Plato juxta Ficini versionem paucis mutatis; in quibus clarus ille divini philosophi interpres suam dignitatem non retinet. Nam hæc: Αἱ δὲ μαλακώτεροι τὸ μὲν εἰ ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐχάλασαν, quo spectent, prorsus non intellexit; remissiores vero (inquit) Musæ semper ita solvunt, suspenduntque. Vera interpretatio quam nos substituimus. Plane ad Empedoclem hæc pertinent, qui, ut ex Aristotele discimus, duo principia efficientia omnium rerum ponebat, unum quod Φιλίαν amicitiam & poëtice Ἀφροδίτῃ vocabat: alterum quod νεῖκος, hoc est jurgium & contentionem. Illius vi & potestate aboleri censebat rerum differentias, faciemque universi conflatis quasi omnibus ad molem unam informem redigi, quam Σφαῖρον ipse appellabat. Altero autem dominante molem confusam diduci, genera que cuncta e globo extricata in omnem rerum varietatem efflorescere. Ceterum vicibus peragi hæc tropica, non quemadmodum aliis visum est, aut semper unum: aut semper multa. Quod hic sensus sit Platonis verborum, Aristotelica hæc probant in 8. Natur. Auscultationis: Διόπερ ἑλέλιον ὡς Ἐμπεδοκλῆς, καὶ εἴ τις ἕτερος εἰρηκεν οὕτως ἔχειν, ἐν μέρει τὸ πᾶν ἠρεμεῖν ἢ κινεῖσθαι πάλιν. τάξιν γὰρ ἡδη τὸν ἔχει τὸ τοιοῦτο. Quocirca melius est, ut Empedocles, &
si

si quis alius, sic serem habere dixit, puta vicibus universum quiescere & rursus moveri. Ordinem enim jam quendam habet, quod tale est. Sed & hæc eo in loco Platonis, Εὐ μέρει δὲ, τότε μὲν ἐν εἶναι φασι τὸ πᾶν &c, item in isto Aristotelis ἐν μέρει τὸ πᾶν ἡρεμεῖν, ab Empedoclis carmine esse sumpta, ejusdem versus apud Simplicium in commentario ad eum textum non obscure indicant:

Εὐ δὲ μέρει κρατέουσι περιπλομένοιο κύκλωιο.

Ergo apud Platonem Siculæ & molliores Musæ Empedoclem designant, quem natum fuisse in Sicilia, urbe Agrigento, ac de rerum natura versibus commentatum, nemo paulo humanior nescit: per συντωνώλερας autem μούσας Heraclitum eodem Platonis stilo subindicatum putandum est: Hujus quippe dogma fuit, nihil esse in rebus sincerum, omnia ex contrariis mixta: Συνάψειας ἔλα, ἢ ἔχι ἔλα, συμφερόμενον, καὶ διαφερόμενον, συνᾶδον καὶ διαᾶδον καὶ ἐκ πάντων ἐν καὶ ἔξ ἐνὸς πάντα. ipsamet Heracliti verba sunt citata ab Aristotele in lib. de Mundo, itemque ab Apulejo in ejus libri paraphrasi; hoc est: crispa & minime crispa una vinxeris, consentiens & dissentiens, unum etiam ex omnibus, omniaque ex uno.

Hujus itaque sententiæ tunc eruditæ notissimæ quædam verba ad aurem vellendam lectoribus interponere satis habuit Plato: nempe hæc: διαφερόμενον γὰρ αἰεὶ ζυμφέρεταιί φασι. Sed & ad eundem Heraclitum pertinet epithetum Ἰάδες Ionica: non autem ad Thaletem. fuit enim ex Ionia, Heraclitus, urbe Epheso, una ex iis, quæ in Asia παριόνιον constituebant.

Porro de Musis dubitare, quia non fuit poëta Heraclitus, neque versibus quemadmodum Empedocles scripsit, non est eruditi. Musæ enim ibi nihil aliud sunt, nisi ingenium. Tum quas studiorum præsides Deas eo nomine colebant, has non uni tantum generi disciplinæ, aut studii, sed omni inscribebant, testis Herodotus, qui suas historias Musarum

ἄρουν

favum nominibus vulgavit: testis & *Galenus*, qui in primo de officiis partium corporis humani, de *Socratis* ratione philosophandi sic loquitur: Σωκράτης Μῦσα μιγνύειν αἰεὶ τὴν σπουδὴν ἐν μέρει παιδιᾶς; *Hæc est Musa Socratis, ut semper seriam jocis miscere amet.* Cur autem easdem Musas *Heracliti* συνλωτέρως, *Empedoclis* autem μαλακώτερας appellat? Quia uterque quidem eandem Naturæ legem diversa & opposita in unum contrahendi agnovit: verum *Heraclitus* his nec tempora, nec metas, neque circuitus posuit; sicut *Empedocles* qui miscendis contrariis fatales circuitus assignavit. Nempe idem vidit quod *Heraclitus*. Sed minus firma & constanti mentis acie vicibus interpolans, quod perpetuum est, & quem *Heraclitus* intentum semper tenuit veritatis funem, ipse tanquam manibus præ imbecillitate remissis laxans. Hic est sensus horum *Platonis* verborum: Αἱ δὲ μαλακώτεραι (Μοῦσαι) τὸ μὲν αἰεὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἐχάλασαν.

Dignum etiam animadversione est, in iisdem *Platonis* verbis, quod de *Heraclito* loquens, non simpliciter Ἰάδες: neque de *Empedocle* Σικελικαὶ simpliciter dixit, sed Ἰάδες καὶ Σικελικαὶ ἴνες. *Ionica & Sicula quædam Musa*: ne si simpliciter hæc nomina posuisset, uno quidem *Thales*, & ceteri promiscue ejus sectæ: altero *Siculus* quivis scriptor aut poëta intelligeretur. Male etiam *Petavius* verba hæc *Themistii* eodem loco: Αἱ μὲν γὰρ τὰ θεῖα μόνα μαυέουσαι, αἱ δὲ ὑπὲρ τὴ φύσεως μεριμνῶσαι; sic vertit: *Quarum alie in sola rerum divinarum investigatione constiterant; alie quæ naturam superant, indagabant.* ceu qui res divinas investigant, non etiam ea quæ naturam superent, investigent. Itaque ridicula esset divisio illa *Themistii*, nimirum vir egregius per imprudentiam & aliud agens ὑπὲρ τὴ φύσεως vertit: *supra naturam*, cum deberet, pro aut de natura. Sed hujusmodi παραρῆματα, quam utiliter studio-
 forum

forum causa notantur, tam facile Petavio & ejus similibus magnis viris condonantur.

CAPUT XI.

Animadversa quadam ex Lactantio de materia partibilitate. Plotini sententia de eadem excussa.

Qui philosophorum scripta non nisi obiter & in transcurso attingunt, summa ope cavere debent, ne cum iis manum disputando conferant, nisi se deridendos, iis qui intelligunt, praeberere volunt. *Lactantius Firmianus* cujus nota omnibus facundia est, cum se a rhetoricis exercitationibus, subito religionis amore impulsus, ad philosophiae & theologiae studia contulisset, non contentus inde pro captu haurire, insuper philosophos & ceterarum disciplinarum altiorum professores passim provocat, cum interim nihil ad id certamen, praeter stilum, afferre posset: Itaque eorum opiniones erroris damnans, non raro in pudendos ipse errores incidit. Mitto quae adversus receptam & verissimam de *Antipodibus* opinionem differit lib. 3. de *Fals. sapientia*: quae item de *Ira Dei* (quem illi plane iratum fuisse oportet, cum tam absurda & impia de ipso effatiret, hunc vere ira moveri, quemadmodum nos, nisi quod semper juste; profiteri ausus; philosophos qui aliter sentiant, tota via errare. o hominis confidentiam!) unum modo ejusdem locum ex libro de *origine erroris* cap. 9. expendere placet, qui unus instar omnium esse potest, nosse volentibus *Lactantii* acumen & captum in philosophia. Ita igitur in philosophos antiquos materiam infectam & sempiternam ponentes disputat: *Materia vero semper fuisse non potest, quia mutationem non caperet, si fuisset. Quod enim*

nim semper fuit, semper esse non desinit: & unde abfuit prin-
 cipium, abesse hinc etiam finem necesse est. Quin etiam facilius
 est, ut id quod habuit initium, sine careat, quam ut habeat fi-
 nem, quod initio caruit. Materia ergo si facta non est, nec fieri
 ex ea quicquam potest. Si fieri ex ea non potest: nec materia qui-
 dem erit: materia enim est, ex qua fit aliquid. Omne autem ex
 quo fit, quia recipit opificis manum destruitur, & aliud esse in-
 cipit. Ergo quoniam finem habuit materia, tum cum factus est
 ex ea Mundus; & initium quoque habuit. Nam quod destrui-
 tur edificatum est, quod solvitur, alligatum, quod finitur, in-
 coeptum est. Si ergo ex commutatione ac sine materia colligitur
 habuisse principium, a quo alio fieri nisi a Deo potuit? Metuo
 ut substat Aristoteles, ut alii philosophi, qui materiam
 primam omnium rerum naturalium, neque fieri, neque
 corrumpi posse docent. Omissio joco, non puto aliquid sto-
 lidius hoc genere argumentandi cogitari posse. sic enim
 brevius hæc ratio colligi potest: quicquid destruitur, ini-
 tium habuit; materia cum ex ea fit aliquid, destruitur; a-
 liud enim esse incipit: ergo materia habuit initium:
 igitur a Deo: Deus igitur materiæ opifex. Ut scholarum
 more respondeam: majore propositione concessa; nego
 minorem; materiam, scilicet, cum ex ea aliquid fit, de-
 strui. Si ita est, necesse erit æs aut marmor, cum ex iis sta-
 tua efficitur, perire. Quod si non pereunt, non video
 quid necesse sit materiam primam destrui & perire, cum ex
 ea fiunt lapides, plantæ, animalia & cetera naturæ opera.
 immo vero jam tum periisse cum Mundus factus est. Præ-
 terea ita arguit, tanquam philosophi materiam fuisse ante
 Mundum ponerent. corrumpi tamen Aristoteles materiam
 dicit in primo φυσικῆς ἀρχαίας. Sed κατὰ συμβεβηκός, cum
 ex uno composito aliud prioris forma destructa gignitur:
 sed si per accidens est hæc corruptio; igitur manet ma-
 teria, cui hæc corruptio accidit. Desino, ne nu-
 gis confutandis tempus ipse perdam. Causa erroris:
 quia

quia quid sit materiam mutari & pati ab opifice, ignoravit *Lactantius*: putavit enim hoc, quod pati dicimus, uno modo usurpari. Sed hoc *Lactantium* ignorasse, venia sit. Quid dicam de *Plotino*, profundissimi ingenii philosopho, & in omni disciplinarum genere apprime versato? obtupesco equidem, cum hunc coryphæum ambiguo unius vocis significatu in contrarium plane errorem circa materię patibilitatem prolapsus video. Quod enim materiam neque fieri neque destrui posse cum aliis philosophis intelligebat, negavit omnino hanc pati, ne si pati fateretur, corrumpi etiam cogeretur fateri. Sic igitur in 6. lib. *Enead.* 3. disputat: Τὸ γὰρ πῦρ ἐφθάρη φάμεν, ἔχῃ ἢ ὕλη. ὡς καὶ τὰ πάθη περὶ τὸ περὶ ὃ καὶ ἡ φθορά. ὁδὸς γὰρ εἰς φθορὰν, ἢ παραδοχὴ τῶν πάθων, καὶ τέτω τὸ φθείρεσθαι, ἢ καὶ τὸ πάσχειν. τὴν δὲ ὕλην φθείρεσθαι ἔχῃ οἶον τε. Ita unum vitans errorem, in alium incidit. Quis igitur non vehementer miretur, hominem ad omnia philosophię arcana admissum, mysteriis omnibus initiatum, qui omnes veterum sapientum bibliothecas penetraverat, excusserat, pectore gerebat, quid sub nomine hoc πάθη ambiguitatis lateret, non perspexisse: & tanquam uno prorsus modo usurparetur a philosophis, negasse tam præcise istud in materiam convenire. Atqui non debuit vir tantus ignorare, nec potuit, duplex esse πάθη apud philosophos: & quo aliquid dum patitur, removeretur a proprio ingenio, ut in aliam naturam transeat, quod nihil aliud est, quam destrui & in interitum ruere: quo pacto sane lignum patitur, cum actione ignis mutatur: admotum itemque aqua, & cetera quæ ἀλλοιῶσθαι, hoc est alterari dicuntur. Sed & πάθη de iis usurpatur, quæ in meliorem transferuntur statum, & congruentem sibi actum & perfectionem aliunde suscipiunt, qua mutatione (si est mutatio dicenda) naturam propriam neutiquam deponunt, sed potius consummant: talis impressio est visibilis formæ in oculum.

lum. Nam tunc patitur visus & in meliorem adducitur conditionem: perficitur enim, dum actu videt. Hoc posteriore modo philosophi materiam pati intelligunt: dum enim ex ea aliquid fit, plane ex informi speciosa efficitur, formæ susceptione: hoc autem modo non interit, sed in suo ordine completur.

CAPUT XII.

*Emendatus Porphyrii locus, ex libro περι τῶν πρὸς τὰ νόη-
τα ἀφορμῶν.*

REcte Muretus lib. 8: *Var. Lect.* cap. 4. admonet, nullam esse mendam tam dictu exiguam, quam non magni intersit tolli e bonorum auctorum libris. Sequar ejus consilium; & quam olim animadverti dictionem male positam in parte secunda aurei libelli περι τῶν πρὸς τὰ νόητα ἀφορμῶν (quo in opere Porphyrius manum dat nobis ad ea, quæ mente sola usurpantur, nitentibus, & certis gradibus, hoc est, documentis paulatim sustollit) eam inquam, dictionem mendose ibi scriptam, obiter brevi calami ictu restituiam. locus in exstat in calce ejus tractatus, & sic in editione Holstenii conceptus est: Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν ὑλλωρέπου (μέγ. ψυχῆς) ἔχθη ἀπορίαν πάντων, καὶ τῆς οὐκείας δυνάμεως κένωσι· εἰς δὲ νῦν ἀναγόμενον τὸ πλήρες αὐτῆς κατὰ τὴν δυνάμιν ἔχθη τῆς πάσης ἡμερίσκειο· τὴν μὲν εἰκότως πενίαν· τὴν δὲ κέρειον, οἱ τῶτο πρῶτον γνόμεις τῆς ψυχῆς τὸ πλήρες ἠνίξαντο. Quæ verba vir de philosophorum scriptis bene meritus, Holstenius, sic Latine convertit: *Quoniam vero in materiam quidem divergens omnium rerum inopiam patitur, & virtutum quoque propriarum defectum, sive exinanitionem:*
sursum

sursum vero ad mentem elevata, totius animæ virium plenitudinem experitur: illam quidem jure merito inopiam, hanc autem satietatem appellaverunt, qui primi omnium hanc animæ plenitudinem subindicarunt. Ecce quam pusilla macula sententiam totam infuscat? non enim satiatur anima unquam contemplando: alioqui amplius non gauderet: sicut homines, quam edendo voluptatem capiebant, eam saturati amittunt, & cibos respuunt. Hoc enim proprie κόρον Græci vocant, Latini Satietatem. *Homerus*

Πάντων μὲν κόρον ἐστὶ καὶ ὑπὸν &c.

Terentius Eunuchus Act. 5. scen. 6.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:

Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.

Ubi satias cepit fieri, commuto locum.

Quæ scriptoris accuratissimi verba ostendunt satietatem cum odio, sive, quod idem est, tædio proprie esse conjunctam: proinde & κόρον idem Græcis significet, necesse est; & ex citatis *Homeri* verbis patet. Sed quorsum hæc, cum possim *Platonis* locum indicare, ad quem ibi alludit *Porphyrus*? sine dubio ad fabulam respexit de *Peniæ & Porri* concubitu in hortis *Jovis* a *Platone* commemoratam in *Symposio* hæc sunt verba: Ὅτε γὰρ ἐγένετο ἡ Ἀφροδίτη, εἰσιῶντο οἱ θεοὶ, οἷτε ἄλλοι, καὶ ὁ τῆς Μητιδὸς υἱὸς Πόρος. ἐπειδὴ δὲ ἐδέπνησαν, προσαιήσασα, οἷον δὴ, εὐωχίας ἕσης ἀφίκετο ἡ Πενία, καὶ ἦν παρὰ τὰς θύρας. ὁ οὖν Πόρος μεθυθεὶς τῆς νέκταρος (οἷν γὰρ ἔπιω ἦν) εἰς τὸν τῆς Διὸς κῆπον εἰσελθὼν, βαρηνμένον εὐδεν. ἡ οὖν Πενία ἐπιβουλεύσασα διὰ τὴν ἀλιῆς ἀπορίαν, παιδίον ποιήσασθαι ἐκ τῆς Πόρος, καὶ ἀκλινεῖαί τε παρ' ἀλιῆ καὶ ἐκώησε τὸν Ἔρωτα. i. *Quando nata est Venus, parato convivio discubuerunt Dii ceteri, & Metidis filius Porus abundantia Deum cum cœnati essent, Penia, hoc est, paupertas, mendicatura cibum, utpote epulis illic large appositis venit, & ad fores stabat. At Porus quidem nectare ebrius (nondum enim vinum in usu erat) cum Jovis hortum ingressus esset, ibi somno*

gravatus jacebat. Penia autem ob inopiam consilium capit filium ex Poro per insidias suscipiendi; cumque illi accubisset, Amorem concepit. Ex his igitur verbis apparet non κόρον, sed Πόρον eo Porphyrii loco scribi debere, cum sit, uti dixi, allusio ad fabulam philosophicam, de animæ cum intellectu conjunctione, per quam ex inope locuples fit, & veris bonis repletur. De hac fabula vide & Plotinum lib. 5. Ennead. 3.

CAPUT XIII.

Locus e Themistii orationibus enucleatus. quis ibi novus Empedocles?

IN oratione ad Jovianum Imperatorem locus occurrit, in quo fit mentio junioris Empedoclis. Ibi doctissimus interpretes in notis, quas ad eum auctorem dedit, sic conjecturam suam proponit, ut periculum metuat. Sane non immerito, quando ex eo periculo, ut mox patebit, se expedire non potuit. Ad quem locum priusquam accedo; nonnulla de Themistii in ea oratione proposito præmittere operæ pretium est. Ad Jovianum Imperatorem habita hæc oratio est Dardaстанæ, cum post susceptum imperium, Constantinopolim revertens per eam urbem transiret; Themistius autem cum aliis Senatorii ordinis principibus eodem se contulisset, congratulandi causa, ut mos est. Ad laudes igitur imperatoris conversus, hoc in primis nomine eum commendat, quod liberum unicuique relinqueret, quam a Majoribus religionem accepisset, eam tenere, idque edicto sanxisset: tum hoc Diis oppido gratum acceptumque esse, si quis numen suo modo colat, speciosa & plausibili oratione disse-

rit.

rit. Ibi igitur & de Christianis mentione injecta, quod statim imperii exordio Jovianus haud obscure se Christianum professus fuerat, nec se veræ religionis fautorem & defensorem dissimulabat. (Συγείας autem, hoc est Syros, eos appellat a loco, unde primum lux illa Mundo effulsit; quomodo & Synesius in 4. epistola, Amarantum nauclerum, cum Judæus esset.) Hinc quoque materiam laudis captans Themistius, principis in eo instituto diligentiam non tacet, qui sic Christianæ sapientiæ jura omnia & scita didicisset, ut nihilo deterius Empedocle ea enarrare posset, non utique illo veteri, sed recentiore. verba adscribam: Ἀγαθαὶ μὲν οὖν καὶ τὰς ἄλλας τῶν νόμων προσήκει τὸν θεότατον ἀνλοκράτορα, μάλιστα δὲ οἷς οὐκ ἐφίησι μόνον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς θεομύθους δὲ ξηγεῖται ἔφαυλότερον Ἐμπεδοκλέους, ἢ μὲν Δία ἐκέλευε παλαιῶν. i. Ac cum ceteros omnes divinum imperatorem nostrum amare de ea lege plurimum oporteat, tum eos potissimum id facere convenit, quibus non modo libertatem tribuit, sed & jura ipsorum explicat, nihilo sane Empedocle deterius, non illum dico antiquum.

Ibi æstuat non parum doctissimus interpres, quem ibi Empedoclem innuat Themistius: quando non de antiquo Empedocle, illo scilicet Agrigentino, sese loqui significat: propriam deinde conjecturam timide hunc in modum, & cunctanter subjungit: Sed quid (inquit) Empedocles ille? prorsus cum periculo me illinc expediam, ac conjecturam duntaxat meam, non quasi κυρίαν δόξαν explicabo. Empedoclem igitur, opinor, Christum Dominum gentilis homo, atque impius vocat; quasi se ille, perinde ut Empedocles, Deum haberi voluerit, eoque ipso suo conatu mortem sibi arcessiverit. Ait enim: cum omnes ob sancitam in tenenda religione libertatem imperatori gratulari, tum eos maxime decere, quorum insuper jura & ritus explanat (haud dubie Christianos, atque illam fidei professionem indicans) idque ait, nihilo deterius Empedocle, non illo dico veteri, sed novo, id est Christo, qui Empedocli simili-

lis. sed aperte dicere de Christo ausus non est, ne piū ac Christianum principem offenderet. Atque uinam aliam hac que dicit, sententiam pati possint? Magno quippe redemptum uelim, ut ne tam consceleratum dictum, elegantissimis hisce scriptis illigatum fuerit. Haecenus uir ille clarus. Quæ ejus uerba modestiæ & candoris plena cum lego, non possum mihi temperare quin gaudeam, me reperisse, id quod uir tantus optauit, & magno redemptum uoluit, alium uidelicet sensum, quo impia uox e scriptis Themistii, quem auctorem & ipse amo, æternum facessat. Nempe is Empedocles, ille ipse Peregrinus est, Cynicus philosophus, Luciani & Gellii æqualis, utriusque notus, & dictus: uerum dispari admodum consilio. Hujus enim satis honorifice mentionem facit Gellius in noctibus Atticis lib. 12. cap. xi. Lucianus acerbis & petulantibus conuiciis in libro inscripto de Morte Peregrini, proscindit. Ibi narrat, quemadmodum patria profugus & errans, Christianæ militiæ nomen dedisset in Palæstina: quam doctus in ea esset, quam eminens doctrina supra alios Christianos, ut sacros libros publice cum omnium applausu enarraret, iis magister, propheta, omnia esset. Καὶ τί γὰρ ἐν ἑραχέϊ, παιδᾶς αὐτῆς (Χριστιανῆς) ἀπέφλυε, προφήτης, ἡ διασώζουχος, ἡ ξυναγωγῆς καὶ πάντα μόνῃ αὐτῆς ἄν. Ut denique ejurato Christianismo, ad Cynicam sectam se contulisset, ac demum infano gloriæ amore furens, pyra exstructa, Olympiæ in totius Græciæ conuentu sese sponte flammis absumendum dedisset, exemplo Empedoclis, quem pari uesania in Ætnæ crateres sese ipsum præcipitem coniecisse fama obtinuit. Quod igitur non alius ab isto Peregrino, nomine Empedoclis junioris designetur eo loco Themistii, his sufficienter demonstratum arbitror.

CAPUT XIV.

Cebetis tabulæ lux. discussa caligo prava quorundam interpretationis. Stupenda de ictu serpentum.

NBi senex tabulae interpretis & mystagogus eos indicans, quos virtus jam ad supremam periboli arcem & fastigium perduxit, laborum ibi plenam mercedem & fructum percipientes, hos sic mala omnia prioris vitæ evasisse dicit, ut nullis amplius molestiis eorum voluptas perturbari possit. Hanc autem securitatem quadam comparatione illustrat, verba adscribam: Ἀπάντων γὰρ κυριεύει καὶ ἐπάνω πάντων ἔστι τὸ πρόσθρον αὐτὸν λυπούνην· καὶ θάπτερ οἱ ἐχιόδηλοι. τὰ γὰρ θηρία δήπου πάντας τῆς ἄλλης κακοπαθοῦντα μέχρι θανάτου, ἐκείνους ἔλυπει, διὰ τὸ ἔχειν ἀντιφάρμακον αὐτὸς τῆτο. καὶ τῆτον ἔβεν λυπεῖ, διὰ τὸ ἔχειν ἀντιφάρμακον. i. Superior enim dominusque est iis omnibus, quæ ipsi antea molestiam exhibebant, haud aliter ac qui a vipera morfi sunt. Quippe bestia illa alios ad mortem usque cruciantes, his innoxia existunt, quia habent remedium, quod ei pesti opponant: nempe iis pro antidoto est, semel fuisse ictos, neque quicquam ultra eos hujus generis affligit, quod tali remedio muniantur. Hic torquet doctos res inopinabilis, & prodigii instar, eum quem semel vipera icerit, neque a vipera in posterum ulla, neque aliis venenatis appeti, plane enim hunc sensum verba animo objiciunt. Non parum igitur in hujus loci explicatione æstuant, variasque adducunt lectiones, vel potius emendationes vocis hujus ἐχιόδηλοι. Vel sius autem, qui hanc Cebetis tabulam versione, & commentariis auxit, novam affert interpretationem. Nam (inquit) ut hi, qui viperinum morsum sunt experti, periculo cautiores redditi,

remedio sese adversus venenatorum morsus & ictus, ceteraque incommoda muniunt; ita & ille vitiorum pravitate percepta ac cognita, presenti virtutis, ut dictum est, antidoto contra vitia sese instruxit. Atque mea quidem sententia, huius loci hac vera est explicatio. Nam quod dicunt nonnulli, ut propemodum auctoris verba sonare videntur, hoc ipsum scilicet, vipera morsum fuisse ipsis remedia contra venenata omnia esse loco, id an verum sit, nescio, cum apud nullum veterem auctorem, & fide dignum scriptorem, quippiam huiusmodi invenerim. Nam quod serpentes nec Psyllis, nec Marsis nocent, id ad genus ipsorum referunt, quemadmodum & aliorum quorundam venenatis resistendi vim ad alias quasdam causas. Ita quidem vir ille se ab hac difficultate expedire conatur; sed non videt suam expositionem non quadrare auctoris verbis. Non solum enim non ad mortem lædi, sed omnino non lædi a similibus bestiis, qui semel a vipera icti sint, clare affirmat. quod plane verba hæc sonant: Ταῦτα γὰρ θηρία πάντα κακοποιούντα μέχρι θανάτου, ἐκείνους ἔλυπει. Etenim bestia virulenta, qua omnes ad mortem usque lædunt, illos non lædunt. Si non lædunt, ergo neque appetunt morsibus; quos enim serpens mordeat, ab eo lædi haud dubium est. Quare sequeretur ex illa Velsii interpretatione, eum, qui sit antidoto munitus, ne appeti quidem atque ici ab iis animalibus posse. Quod ego non minus mirabile iudico, ea sententia, quam is ut inexplicabilem repudiat. Præterea non solum qui semel ictus fuisset, & ab eo tempore semper antidoto munitus incederet, non posset lædi a talibus bestiis, sed & quivis unquam antea earum vim passus, adversus omnes ejusmodi injurias & pericula tutus medicamenti beneficio degeret. Atqui non omnes vel optimis antidotis instructi, sed ἐχιόδηλοι tantum, a vipera demorfi, ab eo genere animalium tuti in posterum esse dicuntur. Non quadrat igitur, ut dixi, hæc interpretatio literæ, infuscatque sententiam, & corrumpit potius, quam explicat. Eo igitur

igitur

igitur quod verba sonant, sensu posito, ad rem ipsam considerandam venio. Ac quod *Velsius* a nullo id observatum dicit, diligentiam ejus requiro. Non a multis id annotatum, fateor; a nemine quicquam ejusmodi observatum proditumque, ex quo similis sententia huic, quam *Ceberis* verba allata præferunt, eliciatur, plane inficior. Quæ igitur ad hanc rem pertinentia notavi apud *Plinium* lib. 28. cap. 3. proferre atque accuratius perpendere placet. Ibi occultis quibusdam ex homine remediis proditis, ut ex *Psyllis* & *Marsis* contra *Serpentes*, ex *Tentyritis* contra *crocodilos*, subdit: *Horum omnium generum in sua repugnantia interventum quoque mederi constat, sicuti aggravari vulnera, introitu eorum, qui unquam fuerint serpentium canisve dente læsi. Idem gallinarum incubitus, pecorum fœtus, abortu vitiant. Tantum remanet virus excepto semel malo, ut venefici sinat venena passi.*

Hoc primum velim notari, quem scilicet, serpens semel percusserit, eum, licet theriacalium præsidio pestem effugiat, nunquam tamen ita liberari, ut non a pristino, ab insultu & impressione belluæ vis & proprietas occulta veneni & tanquam seminia in ipso hæreant, quamdiu vivit, quibus quasi alteram naturam puta serpentis, adscitam intus retineat. Hinc enim quod *Plinius* dicit, plane efficitur, ut eorum qui sunt percussi a serpentibus, vulnera, aliorum idem olim passorum interventu recrudescere atque aggravari possint. eo quod aliquid virulentum ab ipsorum corpore in vulnus transeat. Nec prætereunda, quæ eodem loco sequuntur: *Rursus (inquit) a scorpione aliquando percussi, nunquam postea a crabronibus, vespis, apibusve feriuntur.* tum quæ idem habet, in præcæmio septimi libri: *Serpentum morsus non petit serpentes.* Ex his, nisi fallor, lux *Ceberis* verbis & sententiæ additur: si dicamus, quemadmodum venenatæ bestię inter se non sæviunt, neque morsus serpentum petit serpenres; sic neque ea animalia eadem ratione ferire eos quos vipera semel morde-

morderit: quod ut *Plinius* ait, venefici fiant venena passii, ceu illo ictu, quem olim passii sint, in genus & familiam, ut sic dicam, serpentum pridem adsciti fuerint. Ceterum de hoc miraculo, quod auctor illius *tabula* memorat, an sit verum, viderit ipse. Sed si est verum: non alia causa fieri putem, ab ea quam attuli. quod scilicet semel icti a vipera corpus virulentiam contraxerit. Cui conjecturæ sane aliquam probabilitatem affert, quod *Fabricius Hildanus*, nobilis chirurgus, narrabat, sese peste olim in juventute affectum, longo post tempore, si forte domum peste infectam præteriret, sola approximatione nonnullum in parte multos ante annos tumore pestilenti affecta dolorem sensisse, quod adhuc in parte illa nonnihil superesset contagii olim accepti. De qua re videndus sagax naturæ indagator, *Robertus Boyle*, in *Suspicionibus Cosmicis*.

CAPUT XV.

De iis, quos vipera momordit, locus Platonis in Symposio explicatur. nonnulla obiter de Periaptis, & de animæ immortalitate.

DE eorundem ἐχιοθήκων consuetudine *Plato* occultius quiddam nobis divinandum reliquit his verbis: ἔτι δὲ τὸ ἔδηχθέντι ὑπὸ ἔχχως πάθῃ καὶ μεῖ ἐχει. Φασὶ γὰρ πρὸς τινὰ τῶτο παθήσασα, οὐκ ἐθέλειν λέγειν, οἷον ἦν, πλὴν τοῖς δεδηγμένοις, ὡς μόνοις γνωσομένοις καὶ συγγνωσομένοις, εἰ πᾶν ἐτόλμα δρᾶν τε καὶ λέγειν ὑπὸ τῆ ὀδύνης. Præterea non aliter affectus sum, quam ille, quem vipera momordit. Illum quippe ferunt, quo pacto affectus esset, aperire nolle, nisi iis qui idem passi sunt, utpote qui soli de eo affectu judicare atque etiam ignoscere pos-

possint, si quis dolore coactus quidvis & facere & loqui sustineat. Sunt hæc Alcibiadis verba, qui ibi inducitur laudans Socratem, ac inter familiares bene potos confidenter recitans, quid olim, dum adolescens esset, vehementique philosophiæ amore flagraret, ad eam sitim explendam pati a Socrate voluisset. Minus porro vereri se ait, apud eos quicquid istius est, fateri, quos simili olim philosophandi æstro percussos fuisse non dubitet: quod aliis ut palam faceret, nunquam adduci posset, prohibente verecundia, velut olim a vipera ictis obstat pudor, quominus, quid facere doloris impatientia sustinuerint, fateantur.

Quid autem dolor & mortis metus ἐπιδημίας cogeret, non exprimit quidem Plato: sed conjicio intelligi debere carmina, Periapta, annulos magicos, & alia id genus antiquæ superstitionis. Quo pacto apud Homerum in *Odyssæa*, Ulyssi faucio sanguis e vulnere erumpens carmine sistitur:

— Ἐπαιδῆ δ' αἶμα κελαινὸν
Ἐ'χέλο —

Sed & serpentum morsus hoc modo levabant, bestias ipsas sopiebant. *Virgil. Æneid. 7.*

Quin & Marrubia venit de gente sacerdos
Fronde super galeam & felici comptus oliva,
Archippi Regis missu fortissimus Umbro:
Vipereo generi & graviter spirantibus hydris
Spargere qui somnos, cantuque manuque solebat,
Mulcebatque iras & morsus arte levabat.

De annulis quidem adversus serpentes, testatur Scholiastes Aristophanis ad hos versus in *Pluto*,

Οὐδὲν προλιμῶ σου, Φορῶ γὰρ πριόμεν
Δακτύλιον τονδί παρ' Ἐυδάμω δραχμῆς.

Ibi Schol. Φιλόσοφος δὲ ἦν οὗτος ὁ Ἐυδάμω Φυσικὸς δακτυλὶς ποιῶν πρὸς δαίμονας καὶ ὄφεις, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐθεράπειον γὰρ τὸς ὀφιοδῆμίας. i. Philosophus erat Eudamus iste, & Physicos

scos annulos conficiebat contra Demones, Serpentes, & alia id genus. a serpentibus enim demorsos curabant. Periapta etiam variis modis applicari solita notum est. At enimvero cordatus quisque, ut par est, hæc magicæ vanitatis ludibria aspernabatur. Et tamen virulentis appetitos moribus, doloris impatientia interdum cogebat vulgi more absurda illa admittere, sed in occulto: quod si cui accidisset, præ verecundia celabat diligenter omnes, iis exceptis, quos eadem necessitate aliquando constrictos fuisse nosset. Pudoris illius causam Alexander Aphrodisæus satis declarat in lib. Περὶ ἐμαρμένης, hunc in modum: Ἀδελὰ ἢ τὰ αἰτία ἀνθρώπων λογισμῶ ἐκείνων μᾶλλον, ἀκαίᾳ ἴνας ἀντιπαθείας γίνεσθαι πεπίστυται, ἀγνοομένης τῆς αἰτίας δι' ἣν γίνεσθαι. οἷα περὶ ἀπλά τε τινα προσείληπται, ἐδεμίαν ἔυλογον ἢ πιθανὴν αἰτίαν ἔ ταῦτα ποιεῖν ἔχοντα. Ἔτι δὲ ἐπαοιδαί, καί τινες τοιαῦται μαγγανείαι. τούτων γὰρ ὁμολογεῖται μὲν ὑπὸ πάντων ἀδελῶ εἶναι ἢ αἰτία, διὸ ἀνααιτιολόγητα λέγουσιν αἰτία. i. Magis autem occulte humano intellectui causæ eorum, quæ per naturales discordias fieri creduntur, cum causis propter quam fiunt, prorsus ignoretur. Quod genus sunt amuleta quædam vulgo recepta, nullam habentia causam rationi consentaneam neque probabilem, cur talia efficiant. Eadem ratio est incantationum atque operationum quarundam magicarum. Quippe harum occultam omnes causam esse fatentur, ideo ἀνααιτιολόγητα, hoc est, inexplicabilia appellantur.

Quod autem ejusmodi remedia præter rationem commendata, viris cordatis contemptui essent, & si usi essent, pudori, argumentum ex Plinii verbis sumi potest; lib. 28. cap. 2. ubi de carminibus magicis, quo minus illa prodant; sibi verecundiam obstare fatetur: Carmina (inquit) quædam exstant contra grandines, contraque morborum genera, contraque ambusta quædam etiam experta: sed prodendo obstat ingens verecundia, in tanta animorum varietate. Tum ex iis quæ Plutarchus narrat in vita Periclis; passum scilicet sibi quædam

dam frivola applicari Periclem, cum in extremis versaretur, atque amico invifenti, & de valetudine interroganti, ostendisse appensas collo *magicas nugas & periapta*; argumento, quod pessime haberet, qui tales remediorum nugas admitteret. Significat autem *Plutarchus*, corpore oppresso animum pariter languescere ob sympathiam: unde *Theophrasti* disputatio in libris *Moralium*, quos nobis vetustas invidit: an etiam mores fortunæ exponantur, & virtus morbis amitti possit? Ubi animi constantiam & virtutem humanis casibus non esse insuperabilem hoc Periclis factò monstrabat. Ο γοῦν Θεόφραστος ἐν τοῖς ἠθικοῖς διαπορήσας, εἰ πρὸς τὰς τύχας τρέπεται τὰ ἠθῆ, καὶ κινέμενα τοῖς τῶν σωματίων πάθεσιν θεῖσ' αἰαὶ καὶ ἀρετῆς, ἐσόρηκεν ὅτι νοσῶν ὁ Περικλῆς, ἐπισκοπούμενῳ τινὶ τῶν φίλων, δείξειε περιάπλον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῷ τραχήλῳ περιηρτόμενον, ὡς σφόδρα κακῶς ἔχων, ὁπότε καὶ ταύτῳ ὑπομένοι τὴν ἀβεληρίαν.

At enimvero huic nostræ interpretationi quorundam veterum medicorum auctoritas refragari videtur, cum in censu remediorum & ista *Physica*, hoc est, *naturalia*, (ita enim vocant) ad graviorum morborum expugnationem commendant. nam si aliqua iis ad eos effectus naturalis facultas inest, non debent contemni; tum verisimile non est, vim eam veteres non potius admiratos, quam aspernatos fuisse. In eo albo *Trallianus* libro 1. in capite *de morbo comitiali*, qui postquam complura in usu medico habita remedia proposuit, ad hæc minus usitata, & in alto posita tanquam ad sacram anchoram curam convertit hoc titulo: Φυσικὰ πρὸς ἐπιληπτικὰς. Sic autem præfatur: Ταῦτα μὲν οὖν εἰρηλατῶν περὶ τῶν ἐπιληπτικῶν, ὅσα τε ἡμεῖς ἐγνωμεν, καὶ ἡ μακρὰ πείρα ἐδίδαξεν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς φυσικοῖς καὶ περιάπλοις χαίρουσ' ἴνες, καὶ τούτοις κεχρηθῆναι ζηλοῦσι, καὶ κατὰ τὸ ἀληθές, αὐτῶν τυχεράγουσι τῶν σκοποῦ, πρέπον ἐνόμισα τοῖς φιλομαθεῖσι, καὶ περὶ τούτων ἐκδέδαι τινὰ, ὥστε τὸν ἰατρὸν πανταχόθεν εὐπόρον εἶναι, εἰς τὸ βοηθεῖν δύνανται τοῖς καμνουσιν.

i. Hæc igitur de comitialibus dicta sunt, quæ & nos cognovimus, & longa experientia docuit: verum cum nonnulli naturalibus, quæ alligari solent, gaudeant, eisque uti desiderent, & re vera, id quo intendunt, assequantur, conveniens existimavi, studiosis de his quoque nonnulla percensere, ut medicus omni ex parte ad opem ægris ferendam sit instructus. Sed neque Galenus id genus remediorum improbasse videtur, aut eorum mentionem faciens, in nono scilicet librorum de Simplicium medic. facultatibus, aspernatur tanquam futilia & a medicis aliena, sed potius commendat: quorundam se periculum fecisse indicans, atque auctores, qui de iis scripserunt citans. tametsi quod non, nisi obiter ipse attingit eo loco; alio tempore & loco consideraturum promittit. Quid igitur? Quæ Galenus remedia non sprevit, quæ Alexander & alii inter opes medicas recensent & laudant; aliquis credat antiquioribus ita vulgo fuisse despecta, ut viros prudentes, si qui forte usi essent, puderet fateri?

Has ut dubitationes depellam, primum quidem quod ad eorum remediorum appellationem attinet, *naturalia* esse dicta ajo, ut ab iis, quæ sub artem medicam cadunt, distinguantur. Quod enim ars naturæ, artificiosa nativis opponi solent; placuit quæ nec ratione inventa essent, neque contemplantibus ullam de se conjecturam præberent, quamobrem huic potissimum morbo adhibeantur, aut causam utilitatis indaganti, ullam vel probabilem, nedum certam & evidentem offerrent, ideoque artis modum excederent, *Naturalia* vocari, tanquam extra artem & methodum inducta. Quod hæc sit ratio hujus appellationis, ostendo Galeni ipsius verbis, citato loco: Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς λίθοι περιεπιρόμενοι πρὸς τινῶν, ἐνίοι δὲ καὶ χαρακτῆρας τινὰς ἐγγραφαμένους ἔχοντες, καὶ γράμματα, καθάσπερ καὶ ὁ πρὸς τὰς αἰμορροΐδας ἤρμοκεν ἱερακίτης, οὗ καὶ ἡμεῖς ἐπειράθημεν. ἀλλ' οὐ νῦν περὶ τῶν τοιούτων λέγειν καιρὸς, ἢ ἐμπειρίας μόνης ἔχόντων τὴν πίσιν, ἔ κατὰ μέθοδόν τινα λογικὴν, εἰς

χρησιν

χρῆσιν ἡγχιμένων. ἀλλ' οὐκ ὁ περὶ τῶν ἑσσι καιρός τε καὶ τό-
 πος. i. Sunt & alii lapides nonnulli, qui adversus quadam
 suspenduntur. Ceterum quidam characteres quosdam & literas
 inscriptas habent: sicut qui hamorrhoidibus congruit hieracites:
 cuius nos fecimus periculum. Sed non est nunc tempus de illis dis-
 serere, qui sola experientia fidem habent, ac non rationali qua-
 dam methodo in usum veniunt. Aliud de his dicendi tempus erit
 & locus. Quibus Galeni verbis apparet, ista extra artis me-
 thodum posita, naturalia esse nominata, quo dixi sen-
 su, prout scilicet naturalia dicuntur, quæcunque sub
 artem non cadunt. Quod autem hæc probare videtur
 Galenus, ut efficacia in morbis, & nonnullorum vim
 se expertum dicit, quorum nulla ratio afferri potest,
 hoc nihil ad eos pertinet, qui quæ ratione comprehendi
 non valent, risu explodere malunt, quam excutere. Quo
 morbo & quosdam illustri ingenio viros laborare animad-
 verti. Sic multos videre est, qui Dæmones negent, qui
 magiam & incantationes pro fabulis atque anilibus delira-
 mentis habeant. Sic Poëta Horatius Gnatianos, ut insa-
 nos deridet, quod thura in ara liquecere absque igne di-
 cerent. Ipse ego, licet magicos effectus non nego, neque
 Homerum & alios mentiri dico, dum carmine sanguinem
 vulneris suppressum, & alia monstrifica produnt, non
 tamen doloris utcumque atrocis violentia aut periculo ad-
 duci possim, ut talia mihi adhiberi patiar superstitiosa,
 neque a Deo ordinata in censu agentium, quibus naturali-
 ter sanantur morbi: Neque satis Plinium laudare possum,
 dum eos castigat, qui comitiali morbo laborantes, remedii
 loco, cruorem e vulnere manantem spirantemque mori-
 bundi gladiatoris sorbebant. *Vitam quidem* (inquit) *non*
adeo expetendam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Quis-
quis est talis, æque moriere, etiam cum obscænis vixeris, aut
nefandis. Sic Plotinus, teste Porphyrio, in ejus vita; cum
 coli sæpe cruciatu torqueretur, nunquam tamen adduci

po-

potuit, ut clysteres, præsens affectionis remedium, & optima ratione inductum, admitteret, verecundia, ut arbitror, quæ magna in illo inerat, aut, *theriacis antidotis* uteretur, in quibus carnes viperinas medicamentis aliis admixtas, subactasque esse non ignorabat, caustatus institutum, qui ne manivetorum quidem animalium carnes inter cibos recipere consuevisset.

Quanto igitur magis graves & sapientes viros putandum est abhorruisse ab iis omnibus, quæ præter rationem ad morbos curandos adhiberi intelligerent; vel certe erubuisse ac veritos fateri, si quid horum dolore victi admisissent. Quin licet crederent magicis nugis ac portentis curari morbos, non propterea tamen vel sic curati portentosa opis latebras libenter fatebantur, sed suæ gravitatis esse censebant, cum in remediis, tum in philosophia quodcumque ratione careret, id contemnere. Hoc cum multis documentis a me animadversum apud antiquos, nunc uno exemplo confirmabo *Plinii*, quem animam mortalem plane credidisse, nemo non iudicet, ea legens quæ habet lib. 2. cap. 55. ubi de *anima* sive de *manibus* disputat. *Post sepulturam, (inquit) alia atque alia manium ambages. Omnibus a suprema die eadem que ante primam: nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animæ, quam ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiam se propagat, & in mortis quoque tempora ipsa sibi vitam mentitur. alias transfigurationem, alias sensum inferis dando, & manes colendo, Deumque faciendo, qui jam etiam homo esse desierit.* Nihil dici potest apertius, neque pressius contra animæ immortalitatem. Atqui idem qui animam corpori superstitem fateri, vanitatem & mendacium tam præcise pronunciat, *Drusi Neronis* pridem extincti monitu in somnis, opus non mediocris laboris suscipere atque inchoare non dubitavit. Ita enim de eodem *junior Plinius*, Sororis ejus filius testatur, in *epistola ad Marcum*: qua avunculi librorum indicem dat: *Bel-*

lorum

lorum Germania viginti (libros) quibus omnia, quæ cum Germanis gessimus bella, collegit. Inchoavit, cum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quiescenti, Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime victor, ibi perit. Commendabat memoriam suam, orabatque, ut se ab injuria oblivionis assereret. Ex quo quis non videt eum prorsus credidisse animam Drusi vivere, & ab ipsa vere se admonitum in somnis? aliter si merum somnium putasset, contemni oportuit. Sed de hac veterum consuetudine plura in nostris libris *de Animæ immortalitate*.

Hæc generaliter pro Pericle & aliis gravitatem professis dici possunt: quod ad Galenum & alios Medicos attinet, cavendum est, ne ejus verbis, citato loco, erremus: putantes, quia Jaspidem viridem stomacho applicatum, prodesse experientia edoctus fatetur, ac torquem ex iisdem lapillis confectum a collo suspendi non improbat, continuo & figuris iis insculptas putasse ad rem pertinere, atque alicujus momenti. Immo postquam earum figurarum meminit, quæ annulis ex eo lapide confectis insculpi solerent, (Draconis autem radios habentis effigiem, ex Necepsos Regis præcepto incidebant) verba hæc notatu digna subjungit: Τότῃ μὲν οὖν τῆς λίθου καὶ γὰρ πείραν ἰκανὴν ἔχω, καὶ ὀρμαθιον γὰρ τι ποιήσας ἐκ λιθιδίων τοιούτων, Ἰξήπλον τῆς τραχύλης σύμμετρον ἔτως, ὡς φάνειν τὰς λίθου σόματα ἔγασρος, ἐφάνοντο δὲ μηδὲν ἤτιον ὠφελούνης, εἰ καὶ τὴν γλυφὴν ἐκέχοιεν, ἣν ὁ Νεχεψὸς ἔγραψε. i. Sane hujus quoque ipse lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex hujusmodi lapillis confectum a collo suspendi, ita ut lapides os ventris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodesse, etiamsi sculpturam non haberent, quam scripsit Nechepsos. De lapide igitur ipso, & vi naturali hoc testatur Galenus, non de sculptura, quam aperte eo loco inefficacem esse, & superfluum pronuntiat. In sexto autem ejusdem operis libro, cap. i. de Pamphilo ac volumine ejus loquens: & Peria-

pta, & verba, & alias ejusmodi præstigias, ac magicas nugas omnes, ut ab anilibus fabulis nihil differentes, a medicinæ sacrario clara & exserta voce explodit: Ἀλλ' ἐκεῖν ὁ μὲν εἰς τε μύθους γραῶν ἵνας Ἰηλαράπελο, ἔρινος γοητείας ἅμα πῖσιν ἐπωδαῖς, ὡς ἀναιρέμενοι τὰς ἑορτάνας ὀπιλέγασιν. καὶ δὴ λέχρηται πρὸς τὰ περιώπια, καὶ ἄλλας μαγγανείας, ὅν περιέρχεται μόνον, ὅν δὲ ἔξω τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ψευδεῖς ἀπάσας. Ubi obiter velim notari, quam expresse *Galenus* vires in lapidibus, & aliis medicamentis, ratione inexplicabiles, & occultas agnoscat; tametsi non hoc loco tantum, sed & aliis passim easdem admittit: Quam petulanter hodierni sophistæ explodant, cum interim nihil ad eorum effectuum, qui in hoc genere observantur, explicationem afferant, præter corpusculorum figuras imaginarias, meatus iis congruentes, aut penitus dispares, hoc est, stultas hypotheses. Fuit enim, ut *Averrois* ait, *Galenus* legitimus & solennis explorator cum facultatum cujusque medicamenti, tum eorum omnium, quæ experientia in eo genere erui possunt. Cui proinde fidem adhibendam censet; maxime, cum se aliquid expertum dicit.

Supereft *Alexander Trallianus*, qui apertius characteres, atque etiam carmina & præstigias in usum medendi recipit, quam ut defendi ullo modo possit. Verum neque hujus, neque quorundam *Platoniorum* barbaricas hæc superstitiones sectantium auctoritas quenkquam movere debet. Qui ipsi parum curarunt, qualis eorum ratio esset, quibus ad medendum uterentur, modo se iis ad finem propositum pervenire posse sperarent.

CAPUT XVI.

Quid sint decani; quid sacræ decanis herbæ apud Pamphilum?

IN eodem libro sexto *de Simpl. Medicamentorum facultatibus* meminit Galenus ex eodem Pamphilo, Decanorum, & dæmonum quibus nonnullas herbas magi assignarent: tanquam iis naturæ quodam symbolo aptas, ideoque consecratas. Quod quid sit, nosse, si non penitus necessarium medico ad morbos curandos, certe conveniens est, ei qui se in eorum medicorum numero haberi velit, quos Græci *χαρίεντας* vocant. Galeni verba hæc sunt: *Εἰ δὲ ἄρα καὶ δεκάσι τῶν βιβλίων, τίς οὐτως ἀθλιός, ὡς παρελθὼν τὰ Διοσκορίδου καὶ Νίγρης, καὶ Ἡρακλείδου, καὶ Κρατέα καὶ ἄλλων μυρίων ἐν τῇ τέχνῃ καταγεγρασμένων, βιβλία γραμματικὰ γράσονται (Παμφίλος) ἐπωδᾶς καὶ μεταμορφώσεις, καὶ δεκανῶν καὶ δαιμόνων ἱερᾶς βολανᾶς ἀνάσχοιτ' αὐτ. i.* Verum enimvero, si omnino libris est opus, quis adeo miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heracliti, Crateua & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros Grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum dæmonumque sacras herbas æquo animo ferat? Quibus verbis Galenus ineptas anilesque quorundam superstitiones, cum in legendis herbis, tum in elegendis, atque originibus declarandis notat. Ac ἐπωδᾶι quidem quid sint, notum est; ita enim vocabant verborum formulas, quibus morbos curabant. Porro & solennes in herbis legendis preces adhiberi solitas, refert Theophrastus libro & capite nono *historiæ Plantarum*; quas quidem non plane improbat; verum alia ibidem vanæ observationis: *Τὸ δὲ ἐπευχόμενον τέμνειν,*

ἔδεν ἴσως ἄτοπον, ἀλλ' εἴ τι ἄλλο προστιθέασιν, οἷον τὸ πά-
 νακες τὸ ἄσκληπίειον καλέμενον τέμνοντες, ἀντεμβάλλειν τῇ γῆ
 πανκαρπίαν μελίξταν· ὅταν δὲ τὴν ξίριν, τριμήνης μελίξτας
 ἀντεμβάλλειν μιδόν· τέμνειν ἢ ἀμφήκει ξίφει περιγράψαντα
 εἰς τρεῖς. καὶ ὅτι ἀν' πρῶτον τμηθῆ, μελέωρον ἔχειν. εἴθ' οὕτω
 ἕτερον τέμνειν, καὶ ἄλλα ἢ τοιαῦτα πλείω. i. *Precari autem
 in secando haud quaquam absurdum fortasse sit: sed quæ ad-
 dunt, absurda potius dixeris. Panaces enim Asclepium effodien-
 tes, e vario frugum genere placentam Terræ inficere: cum
 vero xirim, trimestres hujusmodi placentas pariter inferre in
 mercedem, tum acuto utrinque gladio ter circumscribentes suc-
 cidere. tum quod primum inciderint, sublime tenere: alterum
 deinde refecare, ac ejusmodi alia plura præcipiunt.* Hæc in-
 quam & alia ibi id genus superstitiosa Theophrastus, ut par
 est, explodit. Addit Galenus μελαμορφώσεις, quod inter-
 pretatione non eget, cum nemo non fabulis hominum in
 herbas & arbores mutatorum, aures imbutas ex Ovidio &
 aliis Poëtis habeat. Quos autem ibidem decanos intelligat
 Galenus, non adeo promptum dicere. Conatus est qui-
 dem Jo. Langius in epistolis id explicare, sed quæ affert,
 ἑδὲν πρὸς Διόνυσον, immo plane falsa. Erant, (inquit) de-
 cana sacrificia, in quibus ex voto decima pars prædæ Pythio Apol-
 lini consecratur. In ora autem libri Suidam citat in verbo
 δεκαέθειν. præterea nihil. At multis modis virille bonus
 hallucinatur. Primum hæc sacra non dicebantur δεκανά,
 sed δεκάτη, decima: & qui prædæ aut bonorum δεκάτην
 consecrabant, δεκαέθειν; hoc est Plutarcho interprete ἡ ἑ-
 σίας δεκάτῳ ἀποθῆναι, Latinis, decimam consecrare dice-
 bantur. Ἀποθῶν ἢ ἡ ἑσίας ἀπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δε-
 κάτην, ἑσιάσεις ἐποιεῖτο. &c. Ita Plutarchus in Sylla. Sed
 & M. Tullius in 3. de Nat. Deorum: Neque Herculi quis-
 quam decimam vovit unquam, si sapiens factus esset. Præter-
 ea, cum Galenus δεκανῶν ἱεράς ἑοσίανος dicat, si decana ibi
 sacrificia sunt, sequitur sacrificiis ipsis sacras esse herbas,
 quod

quod ridiculum est. Postremo, non δεκανὰ in neutro, sed δεκανοὶ dicuntur. Sed *Langium* mittamus. Δεκανοὶ, vox est Astrologorum; translata a Romanorum castris: cuiusque enim contubernii, quod decem militum erat, unus qui reliquis præerat, *decanus* vocabatur. Ita *Scaliger* de origine hujus vocis, de qua tamen videndus *Salmasius* in diatriba *de Annis climactericis*. Sunt autem *Decani* astrologis, qui singulis *Zodiaci* decuriis præfunt. Nota est *Zodiaci* divisio apud eos, in duodecim partes, quas ζώδια & δωδεκαμήτρια appellant: quarum singulas rursus in triginta subdividunt particulas, hoc est tres decurias: unicuique autem per totum *Zodiacum* decuriæ *decanum*, hoc est, *Damonem* quendam præficiabant: *Porphyrri*, vel potius *Antiochi* (hic enim ejus operis auctor) in *introductione* ad *Ptolemai ἀποτελέσματα*, verba ad hanc rem pertinentia adscribere placet: Τῶ ζωδιακῶ κύκλῳ εἰς δωδεκαμήτρια τετμηθεὶς, τὰ ἑξῆς, εἰς ἑξ. ζώδια, ἕτερα τμήματα λς. ὑπέθετο οἱ παλαιοί. οὗς τινες ἐκάλεσαν δεκανῶς. καὶ τέτρες ἐμέρισαν κατὰ ζώδιον δέκα μοιρῶν ἀρχεῖν. Vide eundem *Porphyrum* in epistola ad *Anebonem*. Ex Recentioribus: *Scaligerum*, in comment. ad *Manilium*; & *Salmasium* citata diatriba *de annis climactericis*, ubi de *Decanis* ea disserit, quæ curiosissimi cujusque sitim explere possint. Idem *Galenus* eodem loco Ἀσκληπιάδης τάνιτρον citat. Interpretes iisdem literis *Tanitrum* reddunt: monstrum vocabuli. veram lectionem conjicio esse πανίατρον; quasi dicas, *Medicina universitatem*. Quo nomine *Asclepiades* iste suum librum proscripserat. colligo ex iis quæ præcedunt verbis: Καί μοι δοκεῖ τελεώτατα πάντων ἔτθ (Διοσκορίδης) τὴν περὶ τῆς ὕλης τῶν φαρμάκων πραγματείαν ποιήσασθαι. πολλὰ μὲν γὰρ καὶ τοῖς ἐμπροσθεν ὑπὲρ ἀνθρώπων γέγραπται καλῶς, ἀλλ' ὑπὲρ ἀπάντων ἔτι οὐδενὶ, πλὴν εἰ τάνιτρον τις ἐπαινέει τῷ Ἀσκληπιάδου. i. Et mihi quidem videtur omnium perfectissime hic (*Dioscorides*) de medicamentorum materia commentatus. Et si

enim de his multa ab iis qui eum precesserunt, bene scripta existant: a nullo tamen sic de omnibus, nisi quis Aselepiadis Tani-
rum laudet. Ita igitur ut dixi, legendum cenfeo.

CAPUT XVIII.

Risus acceptio multiplex. varia de hoc auctorum loca animadversa & explicata.

Uid sit proprie *ridere*; quid *risus*, nemo ignorare potest, cui non sit homo ignoratus, qui non ipse sibi. Quippe hominis proprium τὸ γελαστικόν apud philosophos. Cum autem eundem longe diversis rebus Græci & Latini auctores attribuunt, atque ad res etiam inanimatas vel homine superiores transferunt, quid ibi *risus* nomine intelligi debeat, non perinde omnibus promptum, obviumque esse arbitror. Horum quædam hic attingere visum est. Primum *ridere* dicitur, quicquid jucunda specie sensus animi velle oblectat; quo pacto, prata, hortos *ridere* dicimus. Etiam de odorum fragrantia usurpat *Catullus* in *Epithalamio*:

Advenit Chiron portans silvestria dona.

Nam quoscumque ferunt campi, quos Thessala magnis

Montibus ora creat, quos propter fluminis undas

Aura parit flores tepidi sæcunda Favoni,

Hos indistinctis plexas tulit ipse corollis,

Queis permulsa domus jucundo risit odore.

Occasio translationis, quia, ut risus in homine lætitiæ est signum & soboles: sic species illa terræ variis floribus, tanquam gemmis distinctæ & micantis, argumentum est & fecunditatis in ipsa, & vigoris in stirpium naturis, quæ ea-

rum

rum rerum lætitia esse intelligitur: unde *lata segetes*, *lata fruges*, apud Poëtam, quæ facile proveniunt; & *latamen* quo terra *latior*, hoc est, *fecundior* redditur. Servius: *Latius* (inquit) *prout res fuerit, accipimus, ut latus homo*, i. *hilaris*; *latum pecus*, pingue; *latum legumen*, fertile: & sic in reliquis. Sicut igitur *lætitia* varie intelligitur pro cuiusque rei natura & captu, ita & *risus*. *Mare* etiam *ridere* dicunt poëtæ, ut *Lucretius* initio;

— *Tibi rident aquora ponti.*

Cum scilicet undarum superficies levi flatu crispatur. duciturque translatio ab eo, quod in vultu humano apparet: nam & ora ridentium sinuantur. *Aristoteles* sect. 23. *Problema*. 1. *Διὰ τί τὸ κῦμα ἐκ ἐπιγελαῖ ἐν τοῖς βάθεσι πελάγεσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς μικροῖς καὶ βραχέσιν.* *Gaza* ita vertit: *Cur fluctus præalti pelagi superfrangi non solent, sed parvi tantum & brevis?* Rursus ejusdem sect. probl. 24. *Διὰ τί ἐν τοῖς βάθεσι πελάγεσι τὸ κῦμα οὐκ ἐπιγελαῖ.* *Septalius* non absimili sensu: *Cur unda non interciditur in profundis pelagis.* causam explicat philosophus: *Ὅτι τὸ μικρὸν ὑγρὸν φερόμενον μάλλον διαίρεται ὑπὸ τῆς πνεύματι &c.* i. *Quia parum humoris cum fertur, magis dividi a spiritu potest, quam multum.* Quibus ex verbis patet, quid sit *mare ἐπιγελαῖν*, nempe *ridere* dicitur, cum non multum aquæ movetur, & id quod movetur, in multas exiguas & innumerabiles particulas frangitur: unde apud *Æschylum*, *ποντίων τε κυμάτων ἀνήριθμον γέλασμα.* *Plutarchus* quoque ex cuiusdam poëta dithyrambis hæc affert in libro de primo frigido: *Ὁ γὰρ ἥλιος ἀνίσχων, ὡς τις εἶπε τῶν διθυραμβοποιῶν, εὐθὺς ἀνέπλησεν ἀεροεάταν μέγαν οἶκον ἀνέμων. ἐκ τῆς δὲ καὶ λίμνη καὶ θαλάτῃ μοῖραν αὐγῆς καλιῶν ἐνίησι, καὶ εὐθεὶ πόδα μῶν διαγελάσιν.* i. *Sol etenim emergens, ut quidam dithyramborum poëta dixit, statim magnam gradientium per aërem ventorum domum implevit: exinde & splendoris partem paludi & mari descendens immisit, & fluviorum fundi rident.* Jam vero & *maris cachinnos*

dixit *Catullus*, cum vento agitata strepitura edit;
Hic qualis flatu placidum mare matutino
Horrificans Zephyrus proclivas incitat undas,
Aurora ex oriente vagi sub lumina Solis:
Quae tarde primum clementi flamine pulsa
Procedunt, leni resonant plangore cachinni.

Ita & Græci. *Euripides* in *Hippolyto*.

καὶ περὶ ξέφρον

Πολὸν καυχάζων ποντίω Φυσήματι.

Attius, *Phinidis*:

Ac ubi curvo litore latrans.

Unda sub undis labunda sonit:

Simul & circum magnisonantibus

Excita Saxis sava sonando

Crepitu clangente cachinnat.

Ac de maris undarumque risu haec tenus: nunc age & *Vulcani* hoc est ignis risum ostendamus apud *Aristotelem* lib. 2. *Meteor.* ubi de tonitrus fragore, qui violentam aëris percussionem sequitur: Γίνεσθαι ἢ ἡ πληγὴ (ἀέρι) τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς περ εἰκάσαι μείζονι μικρὸν πάθος, τῷ ἐν τῇ φλογὶ γινομένῳ ψόφῳ, ὃν καλοῦσιν, οἱ μὲν Ἡφαιστον γελᾶν, οἱ δὲ τὴν Ἑστίαν· οἱ δὲ ἀπειλὴν τῶν τῶν. i. Fit autem percussio eodem modo (ut componatur majori minor passio) ei qui in flamma fit sono, quod quidam ridere *Vulcanum* appellant: alii *Vestam*: nonnulli horum comminationem. Non recte autem eo loco adverbium ὡς περ junctum legitur infinitivo, præter Græcorum consuetudinem; vera lectio est, ὡς εἰκάσαι, ut in primo de *historiis animalium* cap. 6. de *Cordylo* pisce: Ἐχθρὸν ὁμοίον γλαυκῆ τὸ οὐραῖον, ὡς μικρὸν εἰκάσαι μεγάλῳ. Est autem figura ad declinandam invidiam audacioris comparisonis, ut apud *Maronem* in 4. *Georgic.*

— Si parva licet componere magnis.

Nec dubium quin ab hoc *Aristotelis* loco sumpserit. Ceterum est alia risus acceptio *μυσικωτέρα*, apud *Theologos*.
 qua-

qualis ejus, cui primo nomen a risu inditum apud Hebræos, & reliquorum sapientum de veritatis intuitu gaudentium intus, & pectore: non oris rictu & cachinnis, quod stultorum est. Ita enim Philo nomen *Isaac* interpretatur in libro *de Abrahamo*. Ο μελλίσας σφαγιάζεσθαι, καλεῖται χαλδαίσι μὲν Ἰσαὰκ, ἑλλήσι δὲ μέγαλη φθένη & τὸ ὄνομα γέλωσ. γέλωσ ἧ ἔχ ὁ κατὰ παιδιῶν ἐγίνόμενος σώματι παραλαμβάνεται νῦν, ἀλλ' ἢ κατὰ διάνοιαν εὐπάθεια καὶ χαρὰ. i. Qui adducitur pro victima (nota historia est Abrahami, ut jussus sit immolare filium) *Chaldaice Isaac, Latine risus vocatur. Qui risus non intelligitur nunc pro petulanti vultus habitu, sed pro mentis bene affecta gaudio.* Ibidem litare Deo sapientem hoc risu symbolice autumat, quo intelligatur maximè Dei esse proprium gaudere. Idem *Isaac* ludens cum uxore inducitur in terra aliena, *Genes. 26.* non sine mysterio: scilicet is ludus, juxta *Clementem Pædag. lib. 1. cap. 5.* intelligendus est, quem viri sancti Deo exhibent toto vitæ decursu, dum varios in hoc seculo pro virtute labores sustinent, qui ad futuram gloriam collati mera sunt ludibria, eo quod nullam, auctore Apostolo, ad cœlestia bona rationem, aut dignitatem habeant: vel qualem ludum Jovi Heraclitum tribuisse idem *Clemens* notat: Τοιοῦτον τινὰ παίζειν παιδιῶν, Ἰὸν ἐαυτῷ Δία Ἡράκλειον λέγει. τί γὰρ ἄλλο εὐπρεπὲς ἔργον σοφῶ καὶ τελείῳ, ἢ παίζειν & συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ & διοικήσει τῶν καλῶν, συμπανηγυρίζοντα τῷ θεῷ. i. Talem ludum ludere suum Jovem dicit Heraclitus. Quid enim aliud vero sapienti & perfecto magis convenit, quam ludere & collatari, per honestarum rerum tolerantiam, & bonorum administrationem, dies festos cum Deo celebrantem.

Sed alia adhuc expositio est, apud eundem *Clementem*, hoc gaudium huncque ludum de Christo & Ecclesia intelligentium. Quo sane etiam oraculum illud spectat in *Proverbiis cap. 8.* ubi sapientia loquens inducitur: Et de-

lectabar, inquit, per singulos dies, ludens in orbe terrarum & delicia mea esse cum filiis hominum. Possent multa ex Platone, qui in septimo dialogo de legibus, hominem θεῶν παίγνιον vocat & θαῦμα, hoc est, ludicrum, haud multum differens ab iis machinis, quas θαυμαλοποιοὶ otiosis ad animi relationem & ludum exhibent. Quin religionem nihil aliud esse, nisi τινὰ παιδιάν; quendam lusum, quem sibi Deus ab hominibus in hac vita exhiberi vult. Quod cave putes dictum a Platone ad minuendam religionis auctoritatem, sed quo sensu scriptura citatis locis. Ita divina divinis fiunt consona; mira enim est profunditas in dictis Platonis multaque apud eum, quæ intelligentibus sine horrore legi non possint. Non possum mihi temperare, quin & Procli Diadochi locum de risu Deorum subnectam, ex commentariis in Rempublicam Platonis; estque expositio loci Homerici,

Ἄσβετος δ' αἶψ' ἐνώητο γέλωτος μακάρεσσι θεοῖσι.

Inextinguibilis autem excitatus est risus beatis Diis.

Ibi post multa de Vulcani proprietate in Theologia veterum subdit: Ὡς οὖν συνελόντι φάναι τὸν γέλωτα τῶν θεῶν, τὴν ἀφθονον εἰς τὸ πᾶν ἐνεργείαν, καὶ τὴν εὐθυμοσύνης τῶν ἐγκοσμίων αἰτίαν ἀφοριζέον. διότι δὲ ἀκατάληπτος ἔστιν ἡ τοιαύτη πρόνοια, καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν μελάδουσι παρὰ τοῖς θεοῖς ἀνέκλειπται. εἰκότως ἄρα καὶ τὸν ποιητὴν, ἄσβετον αὐτῶν γέλωτα προσειρηκέναι συγχωρήσον. i. *Ut brevi complectar, Deorum risus, abunde suppetens ad omnia operatio, & latitia eorum, quæ sunt in mundo, causa intelligenda est. Et quia ejusmodi providentia & bonorum omnium collatio a Diis non cessat; jure a poeta risui ipsorum id epithetum adjunctum fuisse satendum est. Hæc de risui Deorum in veterum theologia annotare visum est, quod animadverto, magnum virum in notis ad Maximum Tyrium, ita sentire de risu, ut hunc Deo tribui posse sine summa impietate non putet. Quod fortasse non scripsit-*

psisset, si quo tempore scribebat, eum locum *Procli* in memoria habuisset.

CAPUT XIX.

Non recte judicare, qui librum de Mundo, Aristotelis nomine inter alia ejus volumina publicatum habitumque, genuinum ejus esse factum negant. obiter de Procemiis, & catalogo librorum Aristotelis.

Quia me alias complurium doctorum virorum exemplo, loca ex eo libro, ut *Aristotelis* γῆνολω citare memini; alii autem non pauci neque indocti ambigunt, an sit recte ei adscriptus; immo genuinum ejus esse opus plane inficiantur, & conjecturas proferunt, paucis sententiam meam, de hac controversia, aperire decrevi. Sic existimo, nullam rationem idoneam afferri posse, qua non esse id scriptum *Aristotelis* probetur: neque esse, cur quisquam vereatur loca ex eo proferre & sententias nomine *Aristotelis*; quod si ab ipso *Aristotele* editum non est, certe ab homine placitorum ejus peritissimo, ac bono Peripatetico elaboratum esse oportet: Ita nihil in eo reperitur, quod Peripateticorum principis sinceram doctrinam non redoleat. Primum igitur argumenta illa, quibus Recentiores viri docti hunc librum ex operum *Aristotelis* catalogo expungunt, proponam deinde expendam, & nullius esse momenti probabo.

Petrus Victorius (ab hoc enim ordiri placet disputationem) lib. 25. *Var. Lectionum* cap. 13. hoc primum argumenti affert: longe diversam in eo libro deprehendi tractandi methodum & rationem, illi qua in suis libris solitus
uti

uti *Aristoteles*: in quibus omnia diligenter & enucleate atque exquisite traduntur: hic populariter, pingui *Minerva* & historice. Addit libri hoc titulo inscripti nullam mentionem fieri, neque a *Laertio* in catalogo librorum *Aristotelis*, neque ab ullo interpretum Græcorum. Tertio *Jacobum Tusanum* testem citat, qui item hunc librum non esse *Aristotelis* censeret, hac conjectura sane validissima, quod hic liber contra morem *Aristotelis* elegans & bene longum proœmium habeat. Postremo citatum cum honore *Platonem* in calce hujus libri, quod nunquam alias *Aristoteles*. Quibus *Muretus* addit stili dissimilitudinem lib. 2. *Var. Lection.* cap. 8. quam qui non videat, nihil omnino videre posse decernit. In eodem albo est *Jul. Casar Scalliger*, qui pariter hunc librum nothum pronuntiat in *Exercit.* 362. sed longe graviore censura; non solum enim phrasim ab *Aristotelica* diversam sed & doctrinam notat, immo sententias infames in eo reperiri autumat. Quamobrem operosior nobis cum ipso illo, quam cum memoratis Grammaticis futura est disputatio. Qui quanquam magnus fuit admirator *Aristotelis*, & in ejus doctrina apprime versatus (hoc enim nunquam satis laudatum illud opus *Exercitationum* passim & ubique clamat) non tamen nobis hac tam superba & atroci censura imponet, cui tam dilucida ex confectis *Aristotelis* libris loca opponam, ut qui vel maxime ei favent (in quibus me esse profiteor) locum ad eum excusandum si velint, habituri non sint.

Nunc ad eorum conjecturam & argumenta venio; atque eodem ordine quo sunt proposita, dissolvo. Quod igitur *Victorius* diversum in hoc libro *de Mundo* modum tractandi arguit, ab ea methodo, quam in aliis *Aristotelis* libris observamus, hoc nihil aliud probat, nisi hunc libellum non esse in eorum numero, qui *ἀρχοπασινοῖς* dicuntur; sed in eorum plane qui exteris & vulgo editi & *ἑσπέραιοις*, extranei vocantur. Quod ultro fatemur & agnoscimus.

Scri-

Scriptus quippe ad *Alexandrum Regem*, ut titulus indicat, ideoque faciliore, quam alii stilo & aperto orationis plausibilique filo; ut decet Regibus scribentem, ut illi universæ naturalis scientiæ compendium esset. Quo pacto & objectionem a stili discrepantia ductam removeo. Nihil enim hac solutione verius. Nec video alioqui, quid sit necesse non modo *Aristotelem*, sed & quemcumque auctorem ita esse unius normæ in rebus tractandis atque in scribendo tenacem, ut nunquam ab ea vel latum, quod ajunt, unguem deflectat, cum ipsum *Aristotelem*, de quo est nobis disputatio, multo faciliore orationis cursu in *Moralibus*, *Politicis*, *Rheticis*, quam in *naturali auscultatione* & *Metaphysica* fluere constet. Nullius igitur momenti hæc ratio: Patetque *Victorium* & *Muretum*, tunc cum hoc genere argumenti uterentur, non habuisse in animo nulli ignotam *Aristotelis* voluminum divisionem in *acroamatica* & *exoterica*.

Non minus vanum, quod idem arguit non notari hunc librum in catalogo, quem dat *Laertius* operum *Aristotelis*, ceu nihil in hoc genere latere hunc auctorem, vel certe præterire memoriæ vitio non potuerit. Quot enim alia ejus philosophi citantur ab auctoribus, quorum nec ulla in eo indice fit mentio? ostendant mihi in eo indice, *Peplum Aristotelis* ab *Homeri Scholiaste* citatum. in quo (ut ex *Porphyrio*, *Celso Rhodiginus* refert) Ducum genealogias, & navium numerum ad Trojam profectarum; & epigrammata, ac insuper disticha in singulos Duces, præterquam in *Ajacem*, exsequebatur, ostendant. in eundem *Homerum* commentarios a *Phrynico* laudatos in *vocum Atticarum Eclogæ*; voce *Βασίλισσα*: *Ἀλκαῖον* (inquit) *Φασιν τὸν κωμωδοποιὸν, ἢ Ἀριστοτέλῳ ἐν τοῖς Ὀμήρου ἀπομνημονεύμασιν εἰρηκέναι* &c. item ejusdem *Aristotelis* libros *παραδόξων*, quorum meminit *Plutarchus* in tractatu *παραλλήλων ἑλληνικῶν*: tum libros *ζῳικῶν* ab *Apollonio* citatos in *Admirandis*; alios utique ab historiis animalium, his scilicet verbis:

Ἀρι-

Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τοῖς ζῳικαῖς (δύο γὰρ εἰσιν ἀλλὰ πραγμασιεῖαι ἢ ἀπὸ ζῳῶν, ἢ δὲ περὶ τῶν ζῳικῶν) &c. Sic quoque eodem citat *Athenaeus* lib. 7. cap. 9. & *Aristotelem* laudat ἐν τῷ ζῳικῷ ἐπιγραφομένῳ, ἢ περὶ ἰχθύων. Erant autem ζῳικὰ quæ in animalibus proveniunt sive animata, pediculi, pulices, lumbrici & alia id genus: sive inanimata & excrementa, ut lacrymæ, sudor, lendes, & reliqua: de quibus volumina seorsim conscripserat *Aristoteles*, ut nihil in esset universa rerum natura, quod diligentiam ejus fugeret.

Sed neque liber περὶ κνύμων, ab ipso *Laertio* memoratus in *vita Pythagoræ*, in eo catalogo legitur. quemadmodum nec liber *de Adjutoriiis*, citatus ab *Aureliano* lib. 2. *Acut.* cap. 13. Non denique citatum ab *Alberto Magno* lib. 8. *Physicorum*, *Aristotelis* nomine volumen *de natura Deorum*. si tamen auctoris illius in literis & antiquitate parum versati, ratio habenda in hac controversia. At *Græci Aristotelis* interpretes nusquam ejus libris mentionem faciunt, certe. Non enim mos eorum est in disputationibus suis arcessere loca ab *exotericis* libris philosophi: potius *Acroamaticis*. tum non, video quid necesse sit nullum ab iis *Aristotelis* scripti genus esse præteritum, ut quod in eorum commentariis non citatur, ab *Aristotele* alienum censeretur.

Non minus frivolum est, quod de *Tusani* judicio affert idem *Victorius*, non esse *Aristotelis* hunc librum, qui proœmium habeat initio elegans & copiosum. Quod *Victorio* potuisse probari miror equidem; *Victorio*, inquam, tam diligenter in *Ciceronis* lectione versato; nec meminisse quid *Cicero* de *Aristotelis* more in *exotericis* libris scripserit in octuagesima secunda *epistolarum ad Atticum* lib. 4. Itaque cogitabam, quoniam in singulis libris utor proœmiis, ut *Aristoteles* in iis, quos ἐξωτερικὰς vocat, aliquid efficere. Ex quo loco clarum est, non abhorruisse a proœmiis *Aristotelem* in

exo-

exotericis. Sane præfixum libri *Rhetoric. ad Alexandrum* initio proœmium videmus, nec minus luculentum isto, quod est in fronte libri *de Mundo*. Quin nec omnes *acroamaticos* proœmiis caruisse certum est. Quippe & accuratissimæ illius tractationis, quæ inscribitur: *περὶ φυσικῆς ἀκρόασιος*, proœmium agnoscit *Simplicius*, ab iis verbis, *ἐπειδὴ τὸ εἰδέναι*; usque ad illa, *ἀνάγκη δὲ ἡτοίμιαν εἶναι. τὸ προόμιον* (inquit) *εὐθὺς τὸν σκοπὸν ἐκφάνει*. Sed neque libris *de anima* & *Metaphysicis* deesse proœmium, quisquam dixerit, tametsi non eadem ratio proœmii in *acroamaticis*, atque in *exotericis*. In his dirigebatur oratio ad eum, cuius gratia suscepta erat disputatio, cui & opus commendabatur, ut videre est in proœmio memorati libri *Rhetor. ad Alexandrum*. Quæ eadem ratio proœmii in libro *de Mundo*, tum ejus, quod *Porphyrus* præfixit *introductioni suæ ad categorias Aristotelis*. Quæ autem *acroamaticis* præmittebantur, hæc semotis quæ ad rem non pertinerent, propositum libri atque institutum aperiebant, atque ab eorum quæ tractanda essent, fere natura ducebantur, ut potius *exordia*, quam *proœmia* dici deberent. Quod considerans *M. Tullius* citato loco: *Solis Aristotelis exotericis proœmia addita dicit, hæcque nota distingui ab acroamaticis*.

Non est autem dubium, quin multos ejusmodi libros talibus *proœmiis* in frontispicio ornatos scripserit *Aristoteles*, qui proprie *exotERICI* dicerentur, propterea quod alicujus ad quem scripti erant, nomen præferrent. Sed aliis vetustate abolitis, duo hi duntaxat supersunt, hic scilicet *de Mundo ad Alexandrum*; & alter *Rhetorices ad eundem Regem*. Quocirca, nihil aliud, ut dixi hoc argumento efficitur, nisi hunc librum *de Mundo* non esse in classe eorum *Aristotelis* librorum, qui *acroamatici* dicti sunt. Quod non solum fateor, sed etiam profiteor. Quod postremo subjungit idem *Victorius*, non videri *Aristotelis* eum librum, in quo *Platonem γενναῖον*, hoc est, *generosum* appellet, adeo futile est, ut respon-

respon-

responsione non egeat: sane in severis illis *acroamaticorum* disputationibus, non fere quenkam philosophorum laudat *Aristoteles*, redarguit potius, si quid minus recte ab iis positum videatur; in *exotericis* laudasse, & cum præfatione honoris non dubito: quando & in volumine *quaestionum naturalium*, sect. 30. problemate 1. eorum numero qui in philosophia excelluerunt, *Empedoclem*, *Socratem*, *Platonem* adscribit. De stili differentia, si qua est, satis dictum est: restat ut de doctrina consideremus, an tantum aberret ab *Aristotelica*, quantum *Scaliger* putavit, atque etiam a vera ratione, usque ad infamiam sententiarum, ut loquitur. Postquam enim de quadam absurda opinione dixit, & eam improbavit, mox de hoc libro subjungit: *Hanc tamen, aut non valde absimilem opinionem inveni postea in libro de Mundo, qui falso circumfertur sub nomine Aristotelis. Ex ejus quidem libris multa. phrasis alia, ad κακοζηλίαν usque: sententia infames.* Sane atrox censura, tragica verba: Sed plane ad nihilum reditura. Mittamus phrasim de qua jam satis: sententiam adductam ex hoc libro a *Scaligero* expendamus: Ἄυλὸν (θεὸν) ἐπὶ τῷ ἀνωτάτῳ χώρῳ ἰδρῶν, τὴν δὲ δύναμιν, διὰ τῶν συμπαντικῶν κόσμων διήκσαν ἡλίον τε κινεῖν, καὶ σελήνην καὶ τὰ πάντα ἕρπον ὑπεριάγειν, αἰτίον δὲ γίνεσθαι τῆς τῶν ἐπι γῆς σωτηρίας. Ἐδὲν γὰρ αὐτῷ ἐπιτεχνήσεως δεῖ καὶ ὑπερησείας, τῆς παρ' ἐτέρων, ὡς παρ' τοῖς παρ' ἡμῶν ἀρχαῖσιν. i. Deum summo in loco ita esse collocatum, ut tamen ejus vis per universum Mundum pertinens, tum Solem, Lunamque moveat, tum caelum omne circumagat, simulque causam præbeat eorum quae terra sunt, salutis atque incolumitatis. Neque vero illi ipsi, itidem ut principibus mortalium, opus est, aut artificiosa molitione, aut alieno ministerio. Ad hunc locum hæc *Scaligeri* est censura: de Deo (inquit) sic loquentem faciat *Aristotelem*, cui notus sit octavus *Physicorum*, non ignotus ille quem e *Metaphysicis* evocabamus? Nimirum duo hic *Scaligerum* offendunt: & quod Deus in supremo Mundi

di fastigio collocatur, & quod manente ibi ejus substantia & circumscripta, ut quidem *Scaliger* exponit, potentia per universum orbem deducitur: cui consequens putat, ut potentia Dei secundum eum auctorem distinguatur a substantia. Qui tamen (inquit) operam ludit: si sperat se nobis persuadere posse, Deum esse in aliquo ubi: & esse finitum ἐν ἀκροτάτῃ κορυφῇ: deinde si Dei potentiam aliud esse ab ipso Deo somniavit. Haec tenus *Scaliger*. Cujus judicium statim ex eo libro *Physicorum*, ad quem nos ablegat, confutari potest. Ibi enim postquam demonstravit primum movens unum esse & immobile, deinceps de sede ejus sic textu 84. statuit: ἀνάγκη ἢ ἢ ἐν μέσῳ, ἢ ἐν κύκλῳ εἶναι. ἀπὸ αἰ γὰρ αἱ ἀρχαί, ἀλλὰ τάχιστα κινεῖται τὰ ἐγγύτατα ἔκινου ὄντος. τοιαύτη δὲ ἢ τὸ ὄλε κίνησις ἐκεῖ ἄρα τὸ κινουόν. Necessesse est autem, aut in medio, aut in circulo esse: hac enim principia sunt, sed celerrime moventur, quae moventi propinquissima sunt: hujusmodi autem est totius motus, ibi ergo est movens. Per medium, intelligendum est centrum Mundi: circuli autem nomine extremus & supremus totius Mundi ambitus, quod aliter primum mobile vocatur: cujus motum, ut moventi ipsi proximi & conjuncti velocissimum esse censet. Ex quo arguit in eo orbe supremo sedem esse moventi primo. Quid igitur interest primum movens, hoc est, Deus, ἐν κύκλῳ, hoc est extremo universi ambitu esse dicatur, ἀκροτάτῃ κορυφῇ summo culmine & fastigio. Cum quicquid interpretationis ad eum locum ὄκταυ *Physicorum*, tuendum affertur; huc transferre liceat: Sicuti enim quod illic dicitur motor primus esse ἐν κύκλῳ, non intelligitur de ubi proprie dicto & circumscriptioe locali; Sic neque hic cum ἐν ἀκροτάτῃ κορυφῇ τὸ σύμπαν τὸ οὐρανὸν ἐγκαθιδρύμενον, hoc est, in supremo totius Mundi fastigio, tanquam in propria sede & Solio constitutus dicitur. Sed eo sensu, quem *Simplicius* ad citatum locum ὄκταυ *Physicorum* affert his verbis: Ἀριστέλης τὴν ἀπλανῆσφαιραν πρώτως ἀπολάθειν τῆς δημιουργικῆς νομίζει κινήσεως,

νήσεως. Nempe, qua in parte Mundi vis & operatio conditoris & moderantis Dei luculentius apparet, ibi sedem & locum ipsi designatum esse a sapientibus putandum est: non qualis locus competit, qui repleatur, aut comprehendat, sed qualem essentiae impartibili & inextensae convenire soli sapientes intelligunt: scilicet ibi est Deus, ubi ejus maxime vis & operatio viget: qui secundum se omnem non modo loci, sed etiam naturae & generis praedicationem transcendat.

Alioqui & in *Scriptura* infames reperirentur sententiae; ut cum Deus apud *Isaiam* cap. 66. sic loquens inducitur: *Caelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum*. Immo hominum nationes omnes impiae, quarum consensu locus Mundi superior Deo assignatur: ut ipse *Aristoteles* in primo *de caelo* notat: Πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν, καὶ πάντες τὸν ἀνωτάτω τῶ θεῷ τόπον ἀποδιδοῦσιν ἢ ἑσπεροὶ, ἢ ἑλληες ὅσοι περ εἶναι νομίζουσι θεῶς, δηλονότι, ὡς τῷ ἀθανάτῳ τὸ ἀθάνατον συνηρημένον, ἀδύνατον γὰρ ἄλλως. i. *Omnes homines de Diis habent existimationem: & omnes eum, qui sursum est, locum Deo tribuunt, & Barbari & Graeci quicumque putant esse Deos, tanquam videlicet immortalis immortale coaptatum sit: fieri etenim aliter non potest*. Ecce quam & hic aperte *Aristoteles* Deum supremo in Mundi loco constituit? An igitur ob haec verba, librum primum *de caelo* esse *Aristotelis* negabimus? Denique *Plutarchus* in primo *de Placitis philosophorum* cap. 7. diversas antiquorum de Deo opiniones referens: hanc *Aristoteli* assignat: Ἀριστοτέλης τὸν μὲν ἀνωτάτω θεὸν, εἶδ' ὅτι χωριστὸν ἐπιβεβηκότα τῇ σφαίρᾳ ἔπαινος. i. *Aristoteles supremum Deum separatam formam, universi globo incedentem dixit*.

Non minus iniquus *Scaliger* in his verbis: τὴν δύναμιν διὰ τῆς σύμπαντος κόσμου διήκυσαν ἠλιόντε κινεῖ &c. cum ex his verbis auctorem ejus libri, Dei potentiam aliud esse ab ipso Deo somniasse dicit. Nam profecto ipsius *Scaligeri*

somnium est hæc interpretatio. Nec satis mirari possum, virum tam acutum, quo sensu manare ac diffundi Dei potentia per universum mundum dicatur, non vidisse: cum enim potentia sive virtus non minus, in *sacris* etiam *paginis* de Deo usurpetur, quam essentia & substantia, cur non eundem modum concipiendi & loquendi tenentes Deum ipsum immobilem stare in supremo Mundi loco; virtutem & potentiam per omnes Mundi partes manare ac diffundi dicamus? neque propterea aliud esse in Deo substantiam, aliud potentiam, ut carpit *Scaliger*, somniamus; Solum hunc ab aliis rebus, quæ virtute ejus subsistunt, distinguimus. Nihil enim aliud est Dei potentia, quam res ipsæ, prout aptæ, a Deo ejusque munere, essentiam, vim, perfectionemque omnem sibi congruentem suscipiunt. Idem quippe ordo, eadem necessitas, qua cuncta a primo procedunt, in ipsis rebus spectatus, creatio, conservatio, ordinatio dicitur; in Deo ipso, potestas, virtus, providentia, qua ea omnia exsequitur. & qui aliter Deum in Mundo esse, aut re ulla finita putat, quam per ordinem, quo infra unum primum cetera in suo gradu consistunt, desipit. Velimus nolimus, creatio nihil aliud nisi ordinem & principatum sonat, eo quod Deus sit quid primum & summum in universo rerum ambitu, sed ita primum; ut cetera ab eo dependeant.

Hæc adversus censores istos differere visum est, quod mihi non videntur eorum conjecturæ & argumenta esse ullius momenti; non quod præfracte & mordicus velim tueri hujus libelli auctorem esse *Aristotelem*: ceu ipsi, cum eum lucubraret, affuissem, aut, quibus in lucem est editus, temporibus vixissem. Quippe & multa alia *Aristotelis* nomine vulgata fuisse didici ex *Laertio*, & de hoc libro *de Mundo*, an esset *Aristotelis*, *Proclum* addubitasse scio in quinto libro *Comment. ad Timæum Platonis*. Οὐλε ὁ γὰρ (inquit) τὸ παντὸς (supple εἰμαρμένη ἔστι) ὡς πρὸ Φησι πάλιν Ἀριστοτέλης, εἶπερ ἐ-

κεῖνος τὸ περὶ κόσμου ἑξήλιον. i. *Ut alicubi rursus dicit Aristoteles, si illius est liber de Mundo.* Solum id, ut dixi, contendo, nihil in eo libello contineri, quod non sit placitis *Aristotelis* apprime consentaneum; ideoque probabilius *Aristoteli* asseri, quam abjudicari. Cum præsertim antiquiores *Proclo* auctores, neque sublestæ auctoritatis, hunc librum *Aristoteli* adscribant. Ita quidem *Apulejus*, qui & *paraphrasi* hunc illustrare haud dubitavit; floruit autem *Apulejus*, *Hadriani* Imperatoris principatu, æqualis aut superior Græcis *Aristotelis* interpretibus qui ad nos pervenerunt. Tum *Justinus Philosophus* & *Martyr* qui iisdem temporibus vixit, in eodem albo nomen profitetur suum, pariterque hujus libri *Aristotelem* auctorem censet, in priori oratione ad Græcos his verbis: Ἀριστοτέλης δὲ, ἐν τῷ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα λόγῳ, σύνομόν τινά τῆς αὐτῆς φιλοσοφίας ἐκλιθέμεν ὄρον, σαφῶς ἢ φανερώς τὴν Πλάτωνος ἀναιρεῖ δόξαν &c. ubi & hæc ex eo libro verba recitat: quæ pertinere ad *Platonem* putat: Οὐχ ὡς ἔνιοι τῶν περὶ τὸ θεῖον πλημμελούντων, ἐν τῇ πυρώδει οὐσίᾳ τὸν θεὸν εἶναι φασιν. Quæ verbi paulum detorta ab his, quæ in eo libro habemus: Οὐχ ὡς τινες διὰ τὸ πυρώδη οὖσαν, αἰθεραῖ, πλημμελούνης περὶ τὴν πλεῖστον πυρὸς ἀπηλλαγμένῳ δύνανται. i. *Non quidem ideo quod ignita flagret ipsa, ut aliqui censuerunt, plurimum utique aberrantes, circa potentiam illam, maxime ab ignea natura abhorrentem.* Ut dubitari non possit quin hunc ipsum, quem habemus, librum *de Mundo* intelligat. Qui tamen fallitur, dum hæc tanquam de Deo dicta accipit, quæ ad *Ætherem* & naturam cœlestem pertinent: neque verum est *Platonem* ibi redargui, ceu is Deum esse in ignea substantia dixerit, quod nusquam reperimus apud *Platonem*; sed *Anaxagoræ* ibi opinio improbat, qui igneam cœli naturam posuit, *Ætherem*que dictum *παρὰ τὸ αἰθεραῖ*, ceu igne accensum. Quod nomine & *Aristoteles* eundem castigat lib. i. *Meteor.* cap. 3.

FINIS LIBRI II.

PETRI